

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Institut podmíněného propuštění

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jan INGRISCH**
Osobní číslo: **R18M0499P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Institut podmíněného propuštění**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Nepodmíněný trest odnětí svobody
2. Výkon trestu odnětí svobody + program zacházení
3. Historický vývoj právní úpravy institutu podmíněného propuštění
4. Současná hmotněprávní úprava institutu podmíněného propuštění z VTOS
5. Současná procesněprávní úprava institutu podmíněného propuštění z VTOS
6. Institut podmíněného propuštění v zahraničí
7. Podmíněné propuštění pohledem obecných soudů a ústavního soudu
8. Rozhodnutí o osvědčení ve zkušební době podmíněného propuštění z VTOS
9. Vlastní výzkum a statistika

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Jelínek a kolektiv 2016
2. Trestní právo hmotné, 7. Přepřacované vydání, Šámal a kolektiv
3. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav, Hulmáková J., Trestně právní revue 2017
4. Trestní právo procesní, 5. vydání, Císařová D., Fenyk J. a další, ASPI Praha 2008
5. Občanský zákoník II. rodinné právo 2. vydání, Hrušáková M. a kolektiv, C.H. BECK 2020
6. Melzer F. Občanský zákoník – velký komentář, svazek IV, Praha Leges, 2016
7. Trestní řád I, II, III. 7. vydání, Šámal P., Růžička M. a kol. C. H. BECK 2013
8. Judikatury a rozsudky soudů ve věcech PP.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Eduard Wipplinger**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **29. června 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 8. srpna 2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, s použitím odborné literatury a parametrů uvedených v seznamu, který je součástí této práce.

.....

V Plzni, březen 2023, Jan Ingrisch

OBSAH

1.	ÚVOD	6
2.	NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY	7
2.1	Vymezení pojmu	7
2.2	Resocializace	13
3.	PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ	24
3.1	Varianty podmíněného propuštění	25
3.2	Faktory ovlivňující podmíněné propuštění	27
3.3	Kumulativní podmínky	30
3.4	Odsouzený v podmíněném propuštění	32
3.5	Situace po podmíněném propuštění	40
3.6	Podmíněné propuštění pohledem obecných a ústavních soudů	46
4.	HISTORICKÝ VÝVOJ	59
4.1	Vývoj v období druhé poloviny osmnáctého století do vzniku ČR	60
4.2	Situace v letech 1919 – 1962	63
4.3	Situace po roce 1962	69
5.	ZÁVĚR	73

1. ÚVOD

Ve své práci se budu věnovat trestání pachatelů trestné činnosti, nepodmíněnému trestu odnětí svobody, procesu resocializace odsouzených ve výkonu trestu. Dále se ve své práci zaměřím na program zacházení odsouzených a jeho realizaci. V další části své práce se budu věnovat institutu podmíněného propuštění, zákonných podmínek pro podmíněné propuštění všeobecné zákonné úpravě tohoto institutu. Následně se zaměřím na postpenitenciární péči, tedy dobu, kdy jsou odsouzení podmíněně propuštěni. S tím souvisí i osvědčení odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění. Následně ve své práci zmíním i pohledy obecných soudů k problematice podmíněného propuštění, rozhodovací soudní praxi v této agendě. Součástí mé práce bude i právní názor ústavního soudu k institutu podmíněného propuštění, kde se zaměřím na jednotlivé zákonné podmínky tohoto institutu, jejich definici s komentářem s judikaturou. V poslední části se budu věnovat historickému vývoji tohoto institutu.

Institut podmíněného propuštění jsem si zvolil jako téma své práce z toho důvodu, že se jedná o institut výjimečný, s různými právními pohledy na danou problematiku. Podmíněné propuštění dává možnost odsouzeným zkrátit původně uložený trest, nicméně při splnění určitých zákonných podmínek. Podmíněné propuštění odsouzených je zajímavé také tím, že pokud odsouzený splní zákonem stanovené podmínky, nevzniká mu automatický nárok na to být podmíněně propuštěn. Podmíněné propuštění jako mimořádný institut je spíše věcí soudcovské úvahy.

2. NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY

2.1 Vymezení pojmu

V této části pokládám za vhodné, abych ze všeho nejdříve vymezil, co to vlastně je trest odnětí svobody, jelikož si myslím, že je velmi důležité, abychom si ujasnili základní terminologii, tedy to, co to je trest z pohledu trestního práva jako takového. V obecné rovině, která je každému jasná, bychom mohli konstatovat, že trest je ve své podstatě následek určitého chování, jednání, konání. Trest z pohledu trestního práva není nic jiného než následek tohoto chování, toto chování je vnímáno jako trest, který ale je definován dle platné legislativy. Nicméně jsem si také vědom toho, že i každý právník může vnímat definici trestu trochu odlišným způsobem, to už tak bývá, tato právní teorie ale vždy bude vycházet pochopitelně z trestního práva. Pro lepší přehlednost uvádím i určitá vymezení. Dle autora Fryštáka je trest vlastně primárně především právní následek spáchání trestného činu, v jeho pojetí ale autor vnímá také to, že to je negativní následek, která má pochopitelně také rovinu legislativní, ale i etického hodnocení daného činu, který pachatel trestné činnosti spáchal.¹ Kromě toho ale máme také k dispozici i jiné definice, které jsou poněkud obsáhlejší, to znamená, že věnují pozornost širším aspektům, jednu takovou uvedl i další renomovaný odborník Kratochvíl. Tento autor vnímá trest jako právní následek trestného činu, ovšem tento trest může být uložen jenom a pouze za trestný čin, který je uveden v platné legislativě, tento trestný čin také může uložit jenom a pouze subjekt, který je k tomu oprávněn, v našem případě se tak jedná o soudní moc. Pro každý trest je charakteristické to, že je tu od toho, aby působil pachateli trestného činu přiměřenou újmu, ale hlavně musí tento trest zasahovat do sféry práva a svobody pachatele tohoto trestného činu. Trest je tu také od toho, aby byl nositelem negativního hodnocení pachatele trestného činu, výkon trestného činu také musí být vynutitelný ze strany státní moci.²

¹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1.

² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

Přestože se moje závěrečná práce zabývá problematikou nepodmíněného trestu, tak musím jednoznačně uvést, že tím nepřísnějším trestem v českém právu je právě trest odnětí svobody. Tento trest totiž také významným způsobem zasahuje do základního práva každého jedince, práva na svobodu právě proto je trest odnětí svobody tím nepřísnějším trestem, který lze v rámci ukládání trestních sankcí uložit. Podmínky, za nichž lze uložit nepodmíněný trest jsou upraveny v trestním zákoníku v hlavě V, díl 1, druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání, §36 a násl. trestního zákoníku. V uvedené legislativní normě je také uvedeno, že trestem odnětí svobody se vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody rozumí také i podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, pokud to legislativa nestanoví jinak. Nicméně vzhledem k pojetí mé závěrečné práce se budu již nadále zabývat pouze nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Z definice trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyvstává, že bylo-li dosud vykonanou částí trestu odnětí svobody dosaženo nápravy odsouzeného a ochrany společnosti, je další výkon trestu odnětí svobody nepotřebný a také neodůvodněný a další pobyt odsouzeného ve výkonu trestu nesplnil očekávaný účel. Přestože soud při ukládání trestních sankcí přihlíží k možnosti resocializace souzeného pachatele, nelze vždy přesně predikovat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví účinek uloženého trestu, zda pobyt ve věznicí s omezením osobní svobody bude mít na odsouzeného takový vliv, aby se napříště trestné činnosti vyvaroval a po propuštění z výkonu trestu vedl řádný a soběstačný život.

Trest ukládaný pachateli zahrnuje spojení dvou aspektů, a sice trestní represe a prevence ve vztahu k němu samotnému (individuální represe a individuální prevence), tak i aspekt výchovného působení na ostatní členy společnosti (generální prevence). Prevenci i represí je třeba vnímat v každém individuálním případě vyváženě, neboť pak individuální prevence působí jako prostředek prevence generální. Generální prevence, která vychází z prevence individuální, má zajistit ochranný efekt ve vztahu k ostatním potenciálním pachatelům - platná právní úprava tak výslovně zdůrazňuje závislost generální prevence na prevenci individuální, a dále, že individuální prevence je vnímána jako nástroj generální prevence, tedy ochrany společnosti před pachateli trestné činnosti.

Podle české právní úpravy považují nepodmíněný trest odnětí svobody za univerzální, nicméně je významná i jeho nezastupitelnost.

Nejprve se budu věnovat univerzálnosti nepodmíněného trestu odnětí svobody. Univerzálnost je totiž na první pohled patrná již v tom, že je obsažena v každé skutkové podstatě, která je také uvedena v platné legislativě, tedy trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. Univerzálnost laicky řečeno tak spočívá v tom, že nepodmíněný trest odnětí svobody je možné uložit za každý trestný čin, a to v podstatě každému pachateli trestné činnosti. Univerzálnost nepodmíněného trestu odnětí svobody spočívá také v tom, že platná legislativní úprava rozhodně nestanovuje žádné zvláštní předpoklady k tomu, aby mohl být tento trest realizován. Na druhou stranu je třeba uvést, že univerzálnost rozhodně nespočívá v tom, že každé jednání pachatele musí být nutně potrestáno nepodmíněným trestem. Soudy se musí řídit ustanoveními §38, §39 tr. zákoníku, kde se pojednává o přiměřenosti trestních sankcí. Vždy záleží na všech aspektech, které jsou rozhodné při ukládání trestu, jako je osobnost obžalovaného, jeho dosavadní způsob života, míra zavinění, pohnutka, počet spáchaných trestných činů, četnost jednotlivých dílčích útoků, ale i doba po kterou byla trestná činnost páchána, chování pachatele po činu, snahu o odčinění škodlivého následku a zejména pak postoj pachatele k trestné činnosti (doznání pachatele). Konečně pak soud zohlední při ukládání trestu všechny polehčující a přitěžující okolnosti, tak jak to definuje dikce ust. § 41 a § 42 tr. zákoníku. Teprve po zhodnocení uvedeného soud zváží se zřetelem charakteru trestné činnosti a zákonného rozpětí trestní sazby, jaký druh trestu uložit a v odsuzujícím rozsudku rozvede, proč soud přistoupil k uložení konkrétního trestu a proč nebylo možno uložit např. trest mírnější, alternativní.

Doznání pachatele však nelze vždy přeceňovat, neboť při jasné důkazní situaci doznání pachatele nemá takový zásadní význam, jako v případě souzené trestní věci, která je svou povahou a rozsahem složitá a náročná na rozhodování a pachatel by svým doznáním vyjasnil skutkový stav a osvětlil další skutečnosti, které jsou pro soud důležité a stěžejní pro uznání viny. Obzvláště tato teorie platí u pachatelů recidivistů, kteří se navzdory bohatých zkušeností s trestním řízením a soudy obecně velmi dobře orientují v trestním řízení. Pak samotné doznání u pachatele recidivisty může být motivováno pouze tím, že očekává nepodmíněný trest na spodní hranici zákonného rozpětí trestní sazby u konkrétního trestného činu a očekává, že doznání bude považováno jako polehčující okolnost. Soud při

ukládání nepodmíněného trestu zvažuje všechny aspekty a zejména má na zřeteli hlediska individuální a generální prevence. Nepodmíněný trest jak uvedeno výše, je výrazným zásahem do osobní svobody pachatele, ale i zásahem do dalších práv, jako je právo na svobodnou volbu povolání, právo na listovní tajemství, ale také nedotknutelnost soukromí, právu se shromažďovat, ale mohli bychom najít celou řadu dalších omezení. Při ukládání nepodmíněného trestu soud předpokládá jeho účinek, za jakou dobu se tak může stát, resp. jaká doba je třeba k tomu, aby došlo u pachatele k odbourání všech špatných charakterových rysů a návyků, které odsouzeného vedli k páchaní trestné činnosti, nebo které byli příčinou trestného jednání pachatele. Veškeré aspekty, které soud hodnotí a zvažuje při ukládání trestní sankce, mají odraz v délce uloženého trestu. Samozřejmě v tomto směru jsou přísněji postiženi recidivisté, u kterých soud jako přitěžující okolnost zvažuje i dosavadní způsob života, zejména možnosti resocializace vzhledem ke kriminální minulosti pachatele. Pokud již byly pachateli ukládány alternativní tresty a i tresty nepodmíněné, z nichž byl dokonce pachatel podmíněně propuštěn a selhal, uložení krátkodobého trestu např. při spodní hranici zákonného rozpětí trestní sazby by nebylo spravedlivým potrestáním a nebylo by ani efektivní.

Trestní zákoník dokonce stanovuje, že u trestných činů, jejichž hranice trestní sazby není vyšší než pět let, tak aby zde byl nepodmíněný trest udělován spíše ve výjimečných případech.³ Nicméně s ohledem na osobu pachatele a okolnosti jím spáchané trestné činnosti je mnohdy nutno i v takových případech uložit nepodmíněný trest, přestože se jedná o přečin s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Pachatelé trestné činnosti právně kvalifikované jako přečiny páchají trestnou činností častěji, protože právě vzhledem k nízkým trestním sazbám očekávají uložení alternativního trestu jako je např. podmíněné odložení trestu odnětí svobody na zkušební dobu, eventuálně i s dohledem, nebo trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, případně domácí vězení. Je třeba zmínit i tu skutečnost, že právě u takových pachatelů, kterým se kumulují alternativní tresty, dochází vlivem recidividního jednání k jejich přeměně na nepodmíněné tresty k vykonání, čímž se tresty kumulují. Většinou pak pachatel vykonává několik postupně uložených trestů a délka součtu všech těchto trestů je citelná. K tomu je třeba doplnit, že ukládání alternativních trestů recidivistům jeden vedle druhého není příliš šťastné. Pokud

³ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

např. pachateli bylo uloženo v několika trestních řízeních několik alternativních podmíněně odložených trestů, při nově spáchané trestné činnosti a odsouzení dojde setrvačností k jejich přeměnění na tresty nepodmíněné. Je pak naivní se domnívat, že pokud pachatel selhal při druhém dobrodiní v podobě uložení podmíněného trestu, že následný další trest opět nespojený s přímým omezením osobní svobody bude tím zlomovým, kdy dojde k nápravě pachatele a odradí jej od recidivy. V tomto směru je při ukládání trestních sankcí a jejich druhu zásadní, zda pachatel je osobou poprvé soudně řešenou, nebo osobou která již byla v minulosti soudně trestána alternativními tresty, ale dosud nebyla ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo se jedná o osobu pachatele, na kterou bylo v minulosti opakovaně působeno nepodmíněnými tresty.

Nyní se pokusím vysvětlit, proč je nepodmíněný trest tím nejpřísnějším, který lze, nebo může české soudnictví uložit. Vysvětlení je vcelku jednoduché, tento druh trestu je ve své podstatě nejvyšším stupněm zásahu do práv jedince, omezuje trestaného na jeho základních právech, ale také na tom nejcennějším, na jeho svobodě.⁴ Na jedné straně je zde výrazné omezení svobody odsouzeného, ale musím také uvést, že v tomto druhu trestu je také obsaženo i další omezení, které se týká dalších práv odsouzeného. Mám na mysli práva, kam řadíme kupříkladu právo na listovní tajemství, ale také nedotknutelnost soukromí, tento člověk je omezen na právu se shromažďovat, je omezen ve výběru svého povolání, ale mohli bychom najít celou řadu dalších omezení. Z tohoto úhlu pohledu se tak domnívám, že je vhodné, aby soud vždy velmi pečlivě zvážil, zdali by nemohl využít i jinou alternativu, která se nabízí vůči tomuto nejpřísnějšímu trestu. Tato povinnost pečlivého zvážení je také uvedena v platné legislativě. Je zde tedy předpoklad toho, že pokud je postačující to, aby byla uložena nižší trestní sankce, které v menší míře postihuje trestaného, ale je také účinná, tak je nutné, aby byla uložena tato nižší sankce. Náš trestní zákoník dokonce stanovuje, že u trestných činů, jejichž hranice trestní sazby není vyšší než pět let, tak aby zde byl nepodmíněný trest udělován spíše ve výjimečných případech.⁵

⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

Je faktem, že české věznice jsou dlouhodobě přeplněné, neboť v nich vykonávají trest odnětí svobody i osoby odsouzené za méně závažné trestné činy, které jsou odsouzené ke kratším trestům a u kterých by byl efektivní a vhodnější alternativní trest. Lze však pochopit, že pokud se osoba odsouzeného zpronevěřila dobrodiní soudu a opakovaně páchá trestnou činnost i přes předtím uložené alternativní tresty, pak nezbyvá nic jiného než aplikovat represivní funkci trestu v podobě uložení nepodmíněného trestu. Trestní politika v současné době směřuje spíše k ukládání alternativních trestů, k čemuž výrazně přispívá i institut dohody o vině a trestu. Mám však za to, že nepodmíněný trest má své místo v českém právním řádu a je v podstatě nezastupitelný. Jeho nezastupitelnost vnímám ale v případech, kdy dochází k páchání těch nejtěžších zločinů, zde má nepodmíněný trest odnětí svobody svoje místo, které je opravdu nenahraditelné, neboť nelze uložit jiný druh trestní sankce. Tento trest by měl být ukládán zejména tehdy, pokud jiné alternativní tresty nejsou schopny zastoupit ochrannou funkci, ale také nemají dostatečný výchovný účinek.

Z toho, co jsme uvedl, vyplývá, že hlavní význam nepodmíněného trestu odnětí svobody spočívá v tom, že jsou skupiny osob, které musí být zkrátka významným způsobem omezeny na své svobodě, musí být omezeny jejich práva, musí si svůj trest zkrátka vykonat na základě pravomocného odsuzujícího rozsudku soudu, je to totiž nevyhnutelný následek toho, že páchali daný trestný čin.

Na druhou stranu ale také platí, že pokud se podívám do našeho trestního zákoníku, tak je naprosto jasné, že nepodmíněný trest odnětí svobody má svoje specifické postavení, a to v rámci sankcí, které ukládá trestní zákoník (§ 52 tr. zákoníku). Je totiž také jediným trestem, který spadá mezi tresty pravidelné, je totiž trestem, který nesmí ve své výměře přesahovat dobu dvaceti let, ale je přitom i trestem výjimečným. Výjimečný trest je trest odnětí svobody, který trvá v rozmezí od dvaceti let až do třiceti let, ale řadíme zde také trest odnětí svobody na doživotí.⁶

Pokud jde o ukládání výjimečného nepodmíněného trestu odnětí svobody v rozpětí 20 – 30 let nebo doživotí, pak k tomu musí být splněny další podmínky, za kterých je možno takový trest uložit. V českém soudnictví má největší

⁶ *Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*. Vydání: dvanácté. Praha: Armex Publishing, 2022. ISBN 978-80-87451-89-2.

zastoupení zvláště závažný zločin vraždy, kde ve třetím odstavci k § 140 tr. zákoníku lze právě uložit výjimečný trest. Uložení výjimečného trestu může být spojeno např. i doprovodným omezením dle trestního zákoníku, jako je situace, kdy je pachatel odsouzen např. k výjimečnému trestu odnětí svobody v trvání 28 roků s tím, že doba strávená ve věznici se zvýšenou ostrahou se nezapočítává pro účely podmíněného propuštění. V takovém případě pachatel může žádat o podmíněné propuštění až po výkonu 2/3 uloženého trestu, ovšem tato lhůta 2/3 se začíná počítat až po přeřazení do věznice s ostrahou. Pachatel je tímto omezením citelněji potrestán, protože dokud nebude přeřazen do nižšího typu věznice (s ostrahou), tak institut podmíněného propuštění je pro něj zcela vyloučený.

2.2 Resocializace

Nyní zaměřím pozornost na problematiku resocializace, která je také jednou z klíčových podmínek podmíněného propuštění na svobodu, právě proto pokládám za vhodné se této problematice věnovat, jelikož úzce souvisí s výše uvedenou problematikou.

Jsou renomovaní odborníci, kteří se domnívají, že pokud někdo spáchá trestný čin, tak to můžeme vnímat také jako následek chybné resocializace. V tomto duchu vnímáme socializaci především jako proces, v jehož rámci dochází k tomu, že se člověk postupně stává platným členem společnosti, toto začleňování se ale odehrává prostřednictvím výchovného působení, nikoliv pouze ve věznici. Resocializační proces probíhá i mimo výkon trestu odnětí svobody, neboť odsouzení pachatelé mnohdy spolupracují s odbornými subjekty, jako je neziskový sektor, Probační a mediační služba, komunitní zařízení, ale třeba dochází do různých poraden a podobně. Resocializační proces nekončí např. tím, že odsouzený je podmíněně propuštěn z výkonu nepodmíněného trestu, naopak tento proces pokračuje v průběhu celé zkušební doby až do okamžiku, než soud rozhodne o osvědčení odsouzeného ve zkušební době. Nicméně jsou osoby, u kterých právě tato socializace rozhodně neprobíhala vhodným způsobem, v takovém případě pak hovoříme o tom, že tato chybná socializace se stala jedním z důvodů budoucí delikvence. V takovém případě pak je vhodné zvolit jinou metodu, ta se právě nazývá resocializace, což je opět řada potřebných metod a forem, které vedou

k tomu, že se jedinec může opětovným způsobem zařadit jako platný člen do společnosti.⁷ Resocializaci tedy vnímám jako proces, který pokud je úspěšný, tak znamená, že u jedince dochází k postupné eliminaci jeho negativních návyků, ale také i postojů, které ho právě přivedli na dráhu delikvence. Součástí resocializace tak je i takzvaná penitenciární péče, v tomto případě hovoříme o výchovném působení, které je již silně individualizované, probíhá také v průběhu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. V průběhu pobytu ve vězení tak dochází k tomu, že je sestaven plán penitenciární péče, kdy je zaručen silně individualizovaný výkon tohoto trestu u každého odsouzeného, tím se snažíme zajistit to, aby resocializace byla v maximální možné míře skutečně úspěšná. Mám tedy na mysli stav, kdy sice na jedné straně je někdo odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, to samo o sobě ale ještě neznamená to, že bude resocializace úspěšná, k tomu je nutno mít také na paměti to, jakým způsobem bude výkon trestu skutečně vykonáván, jaký bude jeho průběh, účinky resocializačního programu a postoj odsouzeného k přehodnocení a uvědomění si svých životních priorit s respektem k dodržování právních norem.

Výkon trestu u odsouzených jedinců probíhá podle předem nastaveného resocializačního plánu. Takový plán se v podmínkách výkonu trestu nazývá program zacházení s odsouzeným, který je vytvořen na základě analýzy osobního spisu odsouzeného, rozsudku, pohovoru s odsouzeným před odbornou komisí věznic, pohovoru s psychologem.

Program zacházení je vypracován na každého odsouzeného individuálně. Do programu zacházení je zahrnut plán působení na odsouzeného a soupis aktivit, kterých se odsouzený v průběhu výkonu trestu zúčastňuje. Jedná se převážně o aktivity speciálně výchovné, vzdělávací a zájmové. Pokud jde o skupinu speciálně výchovných aktivit, řadí se mezi ně např. aktivita právního minima, dluhové poradenství. Pokud jde o vzdělávací aktivity tak mezi ně jsou většinou zahrnuty školské předměty jako je matematika, český jazyk, cizí jazyky, ale i dějepis. Do zájmových aktivit patří sportovní činnost, včelařský kroužek, modelářství, hudební kroužek, nebo kroužek zahradnický.

⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

Jednotlivý odsouzení jsou po nástupu do výkonu zařazeni do vnitřních prostupných diferenciačních skupin. Diferenciace probíhá ve třech stupních. Odsouzení jsou zpravidla při nástupu do výkonu trestu umístěni na nástupní oddělení a jsou zařazeni do 2. Prostupné skupiny vnitřní diferenciace, což je výchozí diferenční skupina. Do 1. Prostupné skupiny vnitřní diferenciace jsou zařazováni odsouzení, kterým byl pozitivně vyhodnocen program zacházení po 2 po sobě jdoucích hodnotících obdobích, když hodnotící období lze definovat jako čtvrtletí (kvartál). V tomto období odsouzený získal kázeňské odměny, plnil si své povinnosti v rámci výkonu trestu, dodržoval vnitřní řád věznice, řádně si plnil své povinnosti, dodržoval další právní normy a příkladně se podílel na plnění pracovních úkolů. Současně plnil program zacházení tím, že absolvoval stanovené aktivity programem zacházení. V tomto případě může být na návrh pedagogického pracovníka přeřazen komisí věznice do 1. Prostupné skupiny vnitřní diferenciace. Pro odsouzeného zařazeného do 1.PSVD to znamená, že v rámci programu zacházení a resocializačního procesu může absolvovat extramurální aktivity, jako je např. návštěva s rodinou mimo věznici, zařazení na nestřežené pracoviště. Zařazení odsouzeného do 1. PSVD má vliv i na závěrečné hodnocení k žádosti o podmíněně propuštění a vyslovení závěru o prokázaném polepšení, což je jednou ze zákonných podmínek v ust. § 88 odst. 1 trestního zákoníku, kterou musí odsouzený splňovat. Do 3. Prostupné skupiny vnitřní diferenciace jsou zařazováni odsouzení obecně problémový, odsouzení, kteří nedodržují právní předpisy, vnitřní řád věznice, neplní program zacházení, nebo se dopustily kázeňského provinění v rámci výkonu trestu, např. měli při sobě zakázanou věc (mobilní telefon), nebo byli pozitivně testováni na užití omamných a psychotropních látek. Takový odsouzený pokud nejeví snahu po nápravě je zpravidla navržen ředitelem věznice na přeřazení do vyššího stupně zabezpečení, nebo věznice přísnějšího typu, tedy z věznice s ostrahou do věznice se zvýšenou ostrahou.

Po provedené novele zákona o výkonu trestu a trestního zákoníku došlo k redukci způsobu a zařazení odsouzených ve věznicích. Podle tehdejší právní úpravy byl odsouzený zařazen do věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. V současnosti platí pouze dva typy věznic a to s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Vedle toho je ještě zabezpečovací detence pro odsouzené chovance, kteří jsou na základě rozhodnutí soudu umístěni do tohoto specializovaného zařízení.

Ve věznicích s ostrahou jsou zpravidla zařazeni odsouzení, u nichž došlo k odsouzení a výše trestu odnětí svobody nepřevyšuje 8 let, nebo byli přeřazeni z věznice se zvýšenou ostrahou, případně soud rozhodl o zařazení do mírnějšího typu věznice. Ve věznicích se zvýšenou ostrahou jsou umístěni odsouzení, kterým byl uložen nepodmíněný trest nejméně 8 let odnětí svobody, nebo odsouzení, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do věznice s ostrahou.

Ve věznicích s ostrahou jsou dle poslední novely odsouzení zařazováni podle stupně zabezpečení. Jedná se o tři stupně zabezpečení (vysoký, střední a nízký). Do jednotlivých stupňů zabezpečení jsou odsouzení zařazováni na základě doporučení odborné komise věznice. Přemísťování odsouzených mezi jednotlivými stupni probíhá stejně jako zařazování, tzn. rozhoduje o tom komise věznice.

Odsouzení absolvují program zacházení po celou dobu výkonu trestu, který je průběžně vyhodnocován, zpravidla každý kvartál. Odsouzený po dobu resocializačního procesu komunikuje s odbornými zaměstnanci a mj. psychologem. Důležitý je i postoj odsouzeného k trestné činnosti, které se dopustil a byl za ní odsouzen. Řada odsouzených svou trestnou činnost popírá, což je sice jejich právo, nicméně v průběhu výkonu trestu by postupem času mělo dojít k přijetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, k vlastnímu náhledu, uznání viny i smíření se s uloženým trestem.

Současný stav je takový, že řada odsouzených je adaptovaná na vězeňské prostředí a jejich chování není přirozené, nýbrž se jedná o adaptaci na vnější prostředí věznice. Pramení tak z předchozích zkušeností z výkonů nepodmíněných trestů a přesouvání se mezi českými věznicemi a dokonalou znalostí tamního prostředí. Jejich adaptace na vězeňský režim je pak velmi snadná oproti odsouzeným, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé ve svém životě.

Důležitým momentem v resocializačním procesu je pracovní zařazení odsouzeného, tak aby si odsouzený po dobu výkonu trestu uchovával pracovní návyky nebo si je vytvářel.

Všechny výše uvedené aspekty pak hrají významnou roli při rozhodování o podmíněném propuštění, neboť průběh výkonu trestu je zachycen v hodnocení, které zpracovává ředitel věznice a další odborní zaměstnanci.

Na výkon trestu odnětí svobody navazuje penitenciární péče. Systém penitenciární péče tak je založen na tom, že na jedné straně se snaží při individualizované práci s odsouzenými o snížení negativních vlivů, které působí na odsouzeného v průběhu jeho pobytu ve věznicí, tak na druhé straně se snaží i o to, aby odsouzení měli příznivé podmínky pro jejich budoucí vstup do společnosti. Na druhé straně se tak tento systém snaží o to, aby měli odsouzení vhodné podmínky po propuštění na svobodu a byli schopni vést řádný a soběstačný život a pracovní návyky z výkonu trestu využili v civilním životě.

Nyní se blíže zaměřím na to, jaké jsou hlavní nástroje systému resocializačního působení, především se jedná v praktické rovině o program zacházení s odsouzeným, tento program je také blíže specifikován i zákonem o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. a doprovodné vyhlášce řádu o výkonu trestu odnětí svobody č. 345/1999 Sb., která se zaměřuje na výkon trestu odnětí svobody. V tomto případě tak je v legislativě uvedeno, že se jedná o cílevědomé a komplexní působení na osobnost odsouzeného s cílem vhodným způsobem připravit odsouzeného na jeho budoucí život na svobodě, především se tento program snaží o to, aby odsouzený byl také v dostatečné míře soběstačný ve svém dalším působení ve společnosti.

Tento program ovšem rozhodně nemůže být nikterak unifikovaný, jelikož si musíme uvědomit, že ve věznicích máme populaci, která rozhodně není nikterak heterogenní, právě proto není možné volit nějaké univerzální řešení, které by bylo zároveň v dostatečné míře efektivní pro všechny, tak tomu rozhodně v praktické rovině není.

Tento program zacházení se tak v praxi zpracuje na základě komplexní zprávy o odsouzeném, vždy se ale v rámci tohoto programu zohledňuje délka trestu odnětí svobody, dále ale i další faktory, kam můžeme zařadit například to, jakou osobnost má odsouzený, ale také i to, jaké byly motivy páčání jeho trestné činnosti. Součástí komplexní zprávy je i psychologické posouzení, dále sem řadíme sociální zázemí odsouzeného, jeho životní cestu, ale pokud to je třeba, tak se dokládají potřebné lékařské zprávy, díky tomu může být program zacházení zpracován s ohledem na možná rizika v rámci resocializace odsouzeného.⁸

⁸ § 41 odst. 1. a odst. 2. zákona č. 169/1999 Sb

Po zařazení odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody je věznicí zpracována poměrně komplexní zpráva o odsouzeném včetně zjištění vězeňského psychologa. Zjišťuje se také postoj odsouzeného ke spáchané trestné činnosti, což má poměrně velký vliv na další směřování odsouzeného v podmínkách výkonu trestu. Jsou také situace, kdy se sestavuje několik alternativních řešení resocializace a odsouzený se mohl vyjádřit k tomu, jakou cestou by se chtěl vydat v rámci své vlastní resocializace. Nicméně v současné době se již tento postoje v našich věznicích neobjevuje. To znamená, že ve výběru cesty resocializace tak volí tu nejvhodnější cestu právě věznic. Zejména se ale věnuje pozornost možným rizikovým kriminogenním faktorům, které se v rámci programu zacházení a v průběhu resocializace mohou vyskytovat, zejména se zaměřím na charakter trestné činnosti, minulost odsouzeného, ale i celou řadu dalších faktorů, které mohou mít přímý vliv na úspěšnost resocializace odsouzeného.

Jak tedy vypadá vlastně takový program zacházení, jaká je jeho struktura a jaké jsou součástí tohoto programu? Zejména se tedy tento program člení do jednotlivých částí, kam tedy řadíme pracovní aktivity, dále i edukační aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity. Kromě toho součástí programu je i program, který se zaměřuje na utváření vnějších vztahů odsouzeného, jsou zde také uvedeno jednotlivé kategorie programů.

Součástí tohoto programu je pochopitelně také zohlednění rizik, smysl tohoto vnímám v tom, aby se určili odsouzení, kteří jsou ve vyšších rizikových skupinách, díky tomu mají tak speciální zacházení, kde se klade mnohem vyšší důraz na aktivity, které se směřují na speciálně výchovné i edukační programy. Co to tedy v praxi je program speciálního zacházení? Zejména je tento program charakteristický tím, že má vyšší míru odborné intervence a zahrnuje v sobě také vyšší míru speciálně výchovných činností.⁹

K tomu, aby se dala objektivně posuzovat míra rizik, slouží speciální metody, zejména se jedná o metodu SARPO 1. Tato metoda je charakteristická tím, že je velmi souhrnná zejména v oblasti rizik i potřeby, tato metoda se tak primárně zaměřuje na analýzu kriminálních rizik, což jsou hlavní faktory, které mají přímou souvislost s příčinami páchaní trestné činnosti. Program je tak založen na tom, že

⁹ § 36 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb.,

metoda umožňuje se zaměřit právě na pachatele trestné činnosti, kteří jsou ve zvýšené míře ohroženi právě recidivou páčání trestné činnosti. Díky této metodě se tak mohou uplatnit právě nástroje, které zvyšují úspěšnost procesu resocializace.

Primární cíle takto koncipovaného programu je především to, aby se odsouzený v maximální možné míře připravil na svůj život na svobodě, jedná se tedy o přípravu na to, aby se snížila možnost recidivy páčání trestné činnosti. Cílem tak je jeho prosocializace chování na svobodě.¹⁰

Tento speciální program zacházení začíná již v okamžiku, kdy odsouzený nastupuje do věznice a končí okamžikem, kdy se odsouzený nachází na výstupním oddělení. Součástí tohoto speciálního programu tak je i to, aby odsouzený dostal potřebnou podporu v tom, aby mu byly utvářeny vhodné podmínky pro to, aby mohl vést na svobodě život, kdy bude soběstačný. Tyto individualizované programy hrají důležitou roli v tom, aby byla ve vyšší míře úspěšná resocializace odsouzených. Tímto způsobem se ale také chrání celá společnost před tím, aby odsouzený znovu páchat trestnou činnost na svobodě. Toto je velmi důležité hledisko, které zvažuje soud v případě podmíněného propuštění odsouzeného na svobodu již v průběhu jeho nepodmíněného trestu. Tento program se tak průběžně vyhodnocuje, tedy hlavně to, do jaké míry je tento program úspěšným, ale i to je podstatné hledisko nejen v případě posouzení podmíněného propuštění, ale i v případě, kdy se zvažuje možnost, že odsouzený bude přemístěn do věznice s nižším stupněm ostrahy.

V případě, že je tento program úspěšný i s ohledem na to, jak k němu přistupuje odsouzený, tak mu může být umožněn i posun v rámci vnitřní diferenciaci. V případě jeho aktivního přístupu k plnění programu, kde se hodnotí i to, do jaké míry je odsouzený schopen plnit svoje povinnosti, do jaké míry kooperuje v rámci celého resocializačního programu, to vše hraje velmi podstatnou roli v tom, že může odsouzený dosahovat menších či větších výhod při pobytu ve věznici, může tak získat celou řadu výhod již při pobytu ve věznici.

Máme k dispozici celou řadu nástrojů, jak můžeme provádět resocializaci ve věznicích, jedním z těchto nástrojů jsou také odměny, které se uplatňují při

¹⁰ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X

nepodmíněném trestu odnětí svobody. Tyto odměny jsou uloženy na základě platné legislativy, odsouzení je dostávají tehdy, pokud plní svoje povinnosti, ale odměnu dostávají i tehdy, pokud aktivním způsobem spolupracují při výkonu svého trestu odnětí svobody. Velmi často tyto odměny plní tu funkci, že jsou pomyslným těžátkem na misce vah, kdy soudy rozhodují o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu ve věznicích. Podle mého názoru není šťastné, pokud se soudy upínají při rozhodování o žádosti o podmíněné propuštění na počet získaných kázeňských odměn, k čemuž přihlížejí při posuzování, zda je splněna druhá materiální podmínka prokázáno polepšení. Počet odměn není pro polepšení odsouzeného ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zákoníku směrodatný. Nejprve je třeba si osvětlit, jakým způsobem se v podmínkách výkonu trestu získávají odměny a jak jejich získání může ovlivnit i zkreslit celé komplexní hodnocení na odsouzeného, které má být jedním z klíčových důkazů pro řízení o podmíněném propuštění.

Odměny ve výkonu trestu výrazně ovlivňují průběh resocializačního procesu odsouzených. Jejich získání je podmíněno nějakou činností či aktivitou, kterou odsouzený krátkodobě či delší dobu vykonává. Taková činnost v podmínkách výkonu trestu spočívá např. v tom, že odsouzený provádí úklidové práce na oddělení, jako je úklid společných prostor chodby, WC a toalety, různé aktivity dle programu zacházení a podobně. Problém je však v tom, že na jednom oddělení je i cca 60 odsouzených a na tento počet odsouzených je cca 6-8 činností či aktivit, které lze kázeňsky odměnit. Frekvence odměňování je po dvou měsících, což znamená, že odsouzený může být odměněn až poté, co nepřetržitě a kvalitně vykonává činnost nebo aktivitu nejméně 6 měsíců. Z toho vyplývá, že se logicky nemůže dostat na všechny a celá řada odsouzených nemá reálnou možnost získat jakoukoliv odměnu. Toto má nepochybně vliv na resocializační proces a zejména pak přímou souvislost se zařazováním do diferenciačních skupin. Pokud odsouzený nezíská v hodnotícím období žádnou odměnu, věznice automaticky při vyhodnocení RESO programu konstatuje, že program zacházení je plněn pouze částečně, přestože odsouzený nemohl získání odměny přímo ovlivnit. Pokud nezíská žádnou odměnu v několika hodnotících obdobích, pak nemůže být přeřazen do 1. Prostupné skupiny vnitřní diferenciace, přičemž její získání je jedním z předpokladů pro úspěšné vyřízení žádosti o podmíněné propuštění. Někteří odsouzení z řad recidivistů vědí, jak mohou hodnocení k žádosti o podmíněné propuštění jednoduše ovlivnit. Vzhledem ke zkušenostem z předchozích pobytů ve

věznicích se v tomto prostředí snadno pohybují a vědí, jak získat odměnu, oproti prvovězňeným. Systém odměňování je poněkud nešťastný. Pokud před soud předstoupí odsoizený s hodnocením, které čítá 50 odměn za naprosto bezvýznamnou činnost (úklid a podobně), jistě to automaticky neznamená, že takový odsouzený prokázal svých chováním ve výkonu polepšení, které bude mít odraz ve vedení řádného života po propuštění. Tím se snažím poukázat na systém odměňování, kdy jakýkoliv počet získaných odměn není směrodatný pro vyslovení závěru o prokázaném polepšení a rozhodně to nezaručuje, že by odsouzený v budoucnu vyvaroval páchání trestné činnosti.

Dále je třeba poukázat na resocializační proces u odsouzených, kterým byl uložen krátký trest odnětí svobody v řádu jednotek měsíců. Tato skupina odsouzených je oproti ostatním jednoznačně znevýhodněna, protože není schopna si vytvořit téměř žádné hodnocení k žádosti o podmíněné propuštění. Vezmeme-li v úvahu, že RESO program je vyhodnocován po 3 měsících, odsouzenému je uložen nepodmíněný trest např. na 6 měsíců, z toho dva měsíce stráví na nástupním oddělení a vzhledem k tomu, že byl odsouzen za přečin a je poprvé ve výkonu trestu odnětí svobody může žádat o podmíněné propuštění po výkonu jedné třetiny trestu, tedy po dvou měsících, je prakticky vyloučené, aby takový odsouzený měl pozitivní hodnocení se závěrem prokázaného polepšení. Tím je tedy možnost podmíněného propuštění vyloučená, neboť odsouzený je stále zařazen ve 2. Prostupné skupině vnitřní diferenciacie a ve výkonu trestu neměl možnost se nijak projevit a zároveň možnost získat kázeňskou odměnu, která by mu otevřela možnost pro zařazení do 1. Prostupné skupiny vnitřní diferenciacie. Na ilustrovaném příkladu můžeme najisto postavit, že skupina těchto odsouzených je znevýhodněna před těmi, co vykonávají delší tresty, přestože i tato skupina má možnost podávat žádost o podmíněné propuštění z krátkodobého trestu. Poukazuji tedy na to, že systém odměňování a tvoření hodnocení není příliš spravedlivý a objektivní. Bylo by spíše žádoucí, kdyby na odsouzené ze strany věznice bylo zpracováno komplexní hodnocení, které zachytí tu část trestu, kterou odsouzený vykonal do doby zpracování hodnocení, než zcela neobjektivní hodnocení postavené na základě počtu získaných odměn s vytvořením dojmu o tom, že odsouzený prokázal polepšení.

Právě tyto resocializační programy jsou velmi úzce navázány na možnosti podmíněného propuštění odsouzeného z výkonu trestu, jak už jsme rozvedli výše.

Tyto programy tak vytvářejí tolik potřebné podmínky. Proto se domníváme, že bychom se měli v následujících řádcích věnovat právě těmto programům.

Jako první představím program 3Z, který se nazývá „Zastav se, Zamysli se a Změň se“. Tento program probíhá v českých věznicích poměrně dlouhou dobu. Hlavní smysl tohoto programu vidíme v tom, že se zaměřuje na účinnou motivaci odsouzených, kdy ale sledujeme to, aby odsouzení změnili svoje postoje i myšlení, které je úzce propojeno s tím, že páchají trestnou činnost. Tento program se tak snaží o to, aby se odsouzení byli schopni se zamyslet nad svým chováním, ale také aby si uvědomili, co je vlastně vedlo k tomu, že páchali trestnou činnost. V rámci toho je třeba se zaměřit na to, aby odsouzení byli schopni získat potřebné znalosti, dovednosti i návyky k tomu, aby problémy začali řešit, což je důležitá podmínka toho, aby se u nich nedostavila recidiva. Právě z tohoto důvodu je tento program již zaměřen hlavně na osoby, které byli již opakovaně odsouzeny za majetkovou trestnou činnost. Na základě toho, jak odsouzení zvládají tento program, tak soudy rozhodují o jejich případném podmíněném propuštění na svobodu.

Existují i další programy, o kterých bych chtěl ve své práci hovořit a jedním z nich je Reintegrační program Plus. Tento program pochází z rodiny strukturovaných programů, jeho primární část je ale motivační, což v praxi znamená to, že vězni jsou vedeni k tomu, aby primárně řešili svoje pracovní aktivity, ale i dalších potřebných životních situací, kupříkladu řešení otázek bydlení, komunikace s úřady státní správy. Tento program má hlavní část postavenou na práci s vězni v období před jejich propuštěním, ale dále má svoje kontinuální pokračování i v období, kdy jsou již na svobodě. Hlavní idea tohoto programu spočívá v tom, že poskytuje tolik potřebnou podporu odsouzeným i v době, kdy jsou propuštěni, to znamená v době, kdy se může a často také láme jejich recidiva. V praxi se tak jedná o to, že tento program řeší pracovní uplatnění odsouzených v době, kdy jsou již na svobodě, což dle celé řady sofistikovaných výzkumů vede k tomu, že se prudce snižuje riziko recidivy.¹¹

¹¹ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X

Dalším programem je reedukační program, který nese název GREEP. Tento program je založen na tom, že pracuje s vinou u odsouzených. Hlavní cílovou skupinou jsou odsouzení pachatelé, kteří byli odsouzeni za sexuální zneužívání a násilí na dětech, které jsou mladší osmnácti let. Tento program je pro tyto odsouzené povinný a jeho délka je stanovena na období šesti týdnů. Tento program není zaměřen na to, aby měnil osobnost pachatele, to je v těchto případech totiž velmi obtížně proveditelné, ale spíše je zaměřen na to, aby si pachatel byl schopen v plné šíři uvědomit důsledky, které svým trestným jednáním spáchal. Plnohodnotnou součástí tohoto programu je poměrně široké spektrum odborníků, kteří se tohoto programu účastní, je to ve své podstatě multidisciplinární tým, který se skládá z psychologa, vychovatele – terapeuta, speciálního pedagoga, dále je zde také sociální pedagog a v neposlední řadě také pedagog volného času. Hlavní smysl tohoto programu spatřuji v tom, že je nutné, aby si odsouzený v plné šíři byl schopen uvědomit, jakých následků bylo u obětí dosaženo jeho pácháním závažné trestné činnosti. Právě konkrétní výsledky u odsouzeného berou v plné šíři v potaz soudy, které rozhodují o možném podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu. Hlavní idea tohoto programu je založen na tom, že žádná vina rozhodně není zapomenuta, pokud o ní ví svědomí.¹²

Všechny programy, o který jsem v předešlých řádcích hovořil jsou nezbytnou součástí života odsouzeného v každé věznici, hlavní smysl těchto programů je právě v tom, aby se zabránilo další recidivě těchto odsouzených v období, kdy budou propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody. Tyto programy zacházení velmi často bývají také postaveny na tom, že se jich mohou odsouzení také účastnit na základě dobrovolnosti, nicméně neplatí to u všech programů zacházení, o tom jsme již ale hovořili. Ta idea je založena na tom, že smysl těchto programů je nejlépe postaven na tom, že odsouzený se chce skutečně měnit, v takovém případě totiž dochází k tomu, že účinnost těchto programů se významným způsobem navyšuje. Výstupy z těchto programů jsou důležité z hlediska možného podmíněného propuštění odsouzených na svobodu, jsou tedy důležitým podkladem pro rozhodování soudy o této možnosti, platí totiž to, že samotný soudce mnoho jiných

¹² Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>

podkladů totiž nemá, opírá se tedy o výstupy z těchto programů v případě rozhodování o možném podmíněném propuštění.

3. PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ

Právě podmíněné propuštění z výkonu trestu vnímám jako silně motivační prvek pro vězně ve výkonu trestu odnětí svobody, který má zásadní vliv na to, jak se odsouzený ve výkonu trestu chová, jak přistupuje ke své vině, do jaké míry se účastní resocializačních programů, do jaké míry v rámci těchto programů skutečně kooperuje. Právě to, že odsouzený může být dříve propuštěn na podmínku, tak toto často působí jako významný motivační prvek k tomu, aby se aktivním způsobem podílel na své vlastní rychlé nápravě, tedy aktivním způsobem přistupoval k programům resocializace ve věznici. Kromě toho ale vnímám institut podmíněného propuštění jako nástroj, který se dá velmi kvalitně používat k celkové nápravě osobnosti odsouzeného, tedy i k jeho vhodné resocializaci. Nicméně na druhou stranu ale nemůžeme vnímat podmíněné propuštění jako jediný nástroj resocializace, spíše to je vyústění úspěšného resocializačního procesu.¹³

Co to tedy vlastně je ono podmíněné propuštění. Především se jedná u funkční pozitivní motivační prvek, který vede odsouzené ve výkonu trestu k tomu, aby se aktivním způsobem zapojovali do své vlastní resocializace. Tato resocializace je ovšem prováděno prostřednictvím programů zacházení, tyto programy jsou ve věznicích k tomu, aby působily především jako prvek, který snižuje možnosti recidivy u odsouzených na svobodě, kromě toho ale mají tyto programy v sobě prvek integrující péče a prvky restorativní. Hlavní smysl podmíněného propuštění spatřuji také v tom, že díky tomuto institutu mohou věznic opustit lidé, kteří již během svého pobytu dokázali získat potřebný objektivní náhled na to, proč se vlastně do věznic dostaly. Jsou si vědomi toho, že se dopustili jednání a chování, které je v rozporu s trestním zákoníkem, a právě proto se dostaly do věznic na základě spravedlivého rozhodnutí soudu. Kromě jiného jsou si odsouzeni vědomi toho, že dokážou nejenom analyzovat svoji situaci, která vedla k jejich uvěznění,

¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 952. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ale jsou schopni se také poučit a je u nich vysoká pravděpodobnost toho, že se nebudou dopouštět recidivy v případě, že jim bude udělen trest podmíněného propuštění na svobodu. Jinak řečeno museli prokázat to, že se poučili, ale také zároveň polepšili, jenom v takovém případě mohou být propuštění podmíněným způsobem na svobodu.¹⁴

Trestní zákoník tak v sobě zahrnuje možnost, aby se odsouzený mohl propustit podmíněným trestem na svobodu, nicméně důležité je, že tam je ustanovena ona podmínka, je tak tedy nějakou pohružka (Damoklův meč), která udává, že pokud odsouzený bude porušovat povinnosti, které mu uložil soud, tak může být opět uložen trest odnětí svobody nepodmíněně. Na druhou stranu, pokud odsouzený dodrží podmínky, které mu stanovuje soud, tak naopak tím prokazuje v plné míře svou vlastní resocializaci a může i nadále pobývat na svobodě.¹⁵

3.1 Varianty podmíněného propuštění

V případě podmíněného propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody existuje celá řada možností, kdy je možno odsouzeného podmíněně propustit. Nicméně ale musí odsouzený splnit zásadní podmínku, která spočívá v tom, že svým chováním ve výkonu trestu dal důvod k tomu, aby mohl být podmíněným způsobem propuštěn. V praxi to znamená to, že především se vhodným způsobem choval, ale také to, že řádně plnil svoje povinnosti v rámci programu zacházení, tím dává soudu důvod k tomu, aby si myslel, že je možné, aby odsouzený na svobodě vedl řádný život, v takovém případě totiž odsouzený splnil toto základní kritérium, které hraje v jeho případném podmíněném propuštění na svobodu klíčovou roli. Ovšem dále zde musí být splněna další podmínka. Ta spočívá v tom, že si již potřebnou dobu vykonal ve výkonu trestu odnětí svobody. Ale jak jsem již uvedl, hlavní podmínka spočívá v tom, že je zde reálný předpoklad toho, že u něj nebude docházet k recidivě a bude tak před jeho nezákonným chováním chráněna společnost jako celek. Varianty jsou tedy následující, žádost o podmíněné

¹⁴ VICHEREK, Roman. Současné trendy vývoje podmíněného propuštění. *Trestněprávní revue*. 2018, 1, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2001-. ISSN 1213-5313.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 952. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

propuštění může podat odsouzený buď po jedné třetině svého trestu nebo polovině, dále po dvou třetinách, a nakonec po dvaceti letech.¹⁶

Jednotlivé časové varianty, kdy lze podat žádost o podmíněné propuštění se odvíjí především od trestného činu, pro který je odsouzený ve výkonu trestu, tedy se odvíjí od toho, co vlastně spáchal za trestný čin, resp. právní kvalifikace a rozpětí trestních sazeb v jednotlivých odstavcích. V případě jedné třetiny může podat žádost odsouzený, který je ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé a hlavně také nebyl soudem odsouzen za zvlášť závažný trestný čin, který je specifikován v ustanovení § 88 odst. 1 písm. b) bod 1. – 6. Trestního zákoníku, v praxi se tak jedná hlavně o přečiny, zločiny a zvlášť závažné zločiny. Naproti tomu pachatel, který již není poprvé ve výkonu trestu a není odsouzen za zvlášť závažný zločin podle 88 odst. 4 tr. zákoníku, si může podat žádost o podmíněné propuštění až poté, co strávil minimálně polovinu svého trestu odnětí svobody.

Kromě výše uvedeného zde máme také zvláštní případy. V takovém případě se jedná o tresty odnětí svobody na doživotí. Tento pachatel si může podat žádost o podmíněné propuštění na svobodu již po dvacet letech, toto je obecná podmínka, nicméně soud ve svém rozhodnutí může tuto dobu prodloužit až na třicet let.¹⁷

Primárně záleží na samotném odsouzeném, zdali je schopen prokázat soudu to, že bude žít na svobodě řádný život a nebude páchat další trestnou činnost. Pokud však soud odsouzeného podmíněně propustí není najisto postavené, že odsouzený se již v budoucnu páchání trestné činnosti vyvaruje. Takovou záruku soud nemá nikdy, nicméně na podkladě důkazů v podobě zpráv o odsouzeném, doloženém důkazu o zaměstnání a bydlení v případě podmíněného propuštění, konečně pak hodnocení věznice, soud může uzavřít, že s ohledem na osobnost odsouzeného, pozitivní hodnocení, zajištěné zaměstnání a bydlení lze reálně předpokládat, že odsouzený v budoucnu povede řádný a soběstačný život a nebude se dopouštět páchání trestné činnosti. Zásadním předpokladem je kvalitní sociální zázemí a legální a pravidelný zdroj příjmů. Bohužel řada odsouzených nabývá dojmu, že resocializační proces pro ně končí uplynutím celého trestu nebo okamžikem

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 952. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

podmíněného propuštění, přitom podmíněným propuštěním se zbytek nevykonané části trestu odkládá na zkušební dobu s tím, že resocializační proces pokračuje, nicméně již mimo výkon trestu s omezením osobní svobody, ale na svobodě a to až do doby rozhodnutí o osvědčení odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění.

3.2 Faktory ovlivňující podmíněné propuštění

V obecné rovině musím konstatovat, že i když soudy sledují celou řadu faktorů, pokud rozhodují o podmíněné propuštění, tak vždy bude na prvním místě záležen na tom, jak k výkonu trestu přistupuje samotný odsouzený, jakým způsobem se chová ve věznici, jak si plní své povinnosti, dodržuje vnitřní řád věznice další práva i předpisy, jaké jsou jeho reální kroky, do jaké míry dokázal i vlivem resocializačních programů prokázat změnu svého myšlení, do jaké míry se tedy reálným způsobem polepsil. Dále také platí, že v případě, že o podmíněné propuštění podává žádost odsouzený, který byl ve výkonu trestu za přečin, tak soud sleduje, zdali vůbec svým chováním a tím, jak plnil ve výkonu trestu své povinnosti, prokázal, že již není nutné, aby ve výkonu trestu nadále pobýval, v takovém případě soud může žádosti odsouzeného vyhovět. Jsou ale případy, kdy lze vyhovět i před vykonáním potřebné části trestu, to ale rozhodně není možné vždy, spíše to je výjimečné.¹⁸

Kromě toho ale také soud sleduje i to, zdali odsouzený nastoupil svůj výkon trestu odnětí svobody včas po předchozí výzvě, dále zvažuje i to, do jaké míry odsouzený škodu, kterou způsobil skutečně nahradil, případně zdali nějakým vhodným způsobem také škodu odčinil, zda se za své jednání omluvil poškozeným, toto se týká také způsobené újmy, kterou svým nezákonným jednáním způsobil. Dále také sleduje soud, pokud byla uložena nějaké ochranné léčení, tak do jaké míry se ho odsouzený účastnil a do jaké míry bylo toto léčení úspěšné, to je celá řada dalších faktorů, které hrají roli v případě, že se rozhodne soud vyhovět žádosti odsouzeného na podmíněné propuštění z výkonu trestu.¹⁹

¹⁸ Nález sp. zn. II. ÚS 1945/20 ze dne 29. 1. 2021.

¹⁹ Nález sp. zn. III. ÚS 4851/12 ze dne 15. 5. 2014.

Musím také uvést, že v právní rovině zde máme k dispozici celou řadu ustálených judikatur ze strany Ústavního soudu, nicméně i v něm neexistuje žádné zaručené právo odsouzeného na to, aby mu bylo automaticky vyhověno v jeho žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu. Existuje tu spíše to, že to je věcí úvahy nezávislého soudu, který tuto žádost vždy v individuální rovině posuzuje a rozhoduje na podkladě opářených důkazů k osobě odsouzeného. Vždy ale musí být splněny základní podmínky, které jsou dány platnou legislativou, jelikož se dle platné jurisdikce vždy jedná o mimořádný institut, tak soud má možnosti vyhovět, nikoliv a rozhodně nemá žádnou povinnost, aby odsouzenému vyhověl.²⁰

Pro podmíněné propuštění jsou dány základní podmínky, kterých je třeba ze strany odsouzeného dostát. V první řadě musí být splněna podmínka časová, tedy že odsouzený vykonal zákonem stanovenou část trestu, po které je možno požádat o podmíněné propuštění. Bez splnění této časové podmínky soud o žádosti ani věcně nerozhoduje a zamítne jí jako podanou předčasně. Druhou materiální podmínku, kterou musí odsouzený splnit je podmínka polepšení. Odsouzený musí po dobu výkonu trestu svými chováními a plněním svých povinností, že prokázal náležité polepšení. Splnění této podmínky úzce souvisí s hodnocením věznice a jeho závěrem o tom, zda odsouzený polepšení prokázal či nikoliv. Konečně pak třetí navazující podmínkou je prognóza dalšího života odsouzeného. Pro splnění této podmínky je třeba, aby soud na základě hodnocení věznice a dalších dostupných důkazů dospěl k závěru, že odsouzený je osobou, u které lze důvodně předpokládat, že povede řádný život a že se již nedopustí žádné trestné činnosti či protiprávního jednání. Při hodnocení této podmínky soud hodnotí i osobnost odsouzeného a zejména jeho dosavadní způsob života.²¹

Právě proto je nutné, aby nezávislý soud posuzoval každý případ skutečně individuálním způsobem, proto v zásadě není možné, a vůbec už není vhodné, aby pomocí judikatury byly vyloučena zcela možnost podmíněného propuštění, nesmí se tak definovat žádná skupina odsouzených, kteří by nemohli být podmíněným způsobem propuštěni. Toto se tedy týká i těch, kteří se dopouštějí chronické recidivy, ta stejně se to týká i pachatelů, kteří byli odsouzeni za zvláště závažné trestné činy. V tomto případě totiž zákonodárce stanovil jenom obecnou možnost

²⁰ Nález sp. zn. II. ÚS 1945/20 ze dne 29. 1. 2021.

²¹ Nález sp. zn. II. ÚS 1945/20 ze dne 29. 1. 2021.

toho, že může nezávislý soud podmíněným způsobem propustit každého odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Soud je zde od toho, aby každou takovou žádost posoudil v individuální rovině. Soud tak musí zvážit celou řadu faktorů, o kterých jsme již hovořil.²²

Ovšem je zde zcela patrné, že v případě, kdy obecné soudy provádí rozhodnutí o tom, že odsouzený bude podmíněným způsobem propuštěn na svobodu, tak zejména se vyžaduje, aby rozhodnutí soudu bylo skutečně řádně zdůvodněné, dále musí být předvídatelné a přiléhavé provedeným důkazům při veřejném zasedání. Dále zde musí být splněny podmínky, kdy je nutné řádným způsobem označit orgán, o jehož rozhodnutí se jedná, dále den a místo rozhodnutí, samotný výrok usnesení a uvedení dalších zákonných ustanovení, kterých bylo použito, odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného, ale také zde musí být uvedeno poučení o využití opravného prostředku.²³ Dále je dle trestního řádu nutné, aby v odůvodnění usnesení soudu byly uvedeny skutečnosti, které soud považuje za prokázané, dále také důkazy, o které se rozhodnutí soudu opírají, kromě jiného ale i úvahy, kterými se soud při svém rozhodnutí řídil, ale také další právní úvahy, na základě kterých soud svoje rozhodnutí prováděl. To ostatně předpokládá i ustanovení trestního řádu týkající se odůvodnění vydaných usnesení.

Jsou zde důvody, proč je tento institut uveden v zákoně a dalších legislativních normách a procesech, zejména je to tak proto, aby byla omezena či vyloučena libovůle soudu, dále musí být strany řízení seznámeny z důvody, které vedly k rozhodnutí soudu a neposlední řadě je zde možnost podat proti rozhodnutí odůvodněné námitky prostřednictvím řádného opravného prostředku stížnosti.²⁴

V samotném řízení před obecnými soudy je nutné, aby si soud opatřil dostatečné množství skutkových podkladů, z kterých je možno následně s vysokou mírou pravděpodobnosti usoudit, nakořik byl dosavadní výkon trestu odsouzeného natolik výchovný a represivní, aby splnil svůj účel, tedy nápravu a resocializaci odsouzeného. Musí tedy být jasné, zdali opravdu dosavadní pobyt ve věznicí splnil svůj účel. Je tedy zcela patrné, že rozhodně nemůže soud vycházet jenom a pouze z trestní minulosti odsouzeného, toto se týká hlavně podmínky, kdy se hodnotí jeho

²² Nález sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017.

²³ Trestní řád.

²⁴ KMEC, J. Právo na spravedlivý proces (čl. 6 EÚLP). In KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 757-758. ISBN 978-80-7400-365-3.

schopnost vést řádný život na svobodě. Spíše je ale nutné zjistit a zohlednit, do jaké míry se vyvíjela osobnost odsouzeného, do jaké míry se skutečně napravil, do jaké míry došlo k jeho vnitřní proměně. V případě, že soud tedy nesplní tuto povinnost, nebo si nedokáže zajistit relevantní skutečnosti, tak dochází k tomu, že není v tomto případě naplněna podmínka, kdy každý odsouzený má právo na spravedlivý proces. Toto je podmínka, která je například stanovena Listinou základních práv a svobod. Svoje rozhodnutí tak musí soud velmi pečlivým způsobem odůvodnit tak, aby byl zde skutečně relevantní výsledek soudního řízení, díky tomu se může toto rozhodnutí také vhodným způsobem přezkoumat, přezkum tak může být proveden jak z hlediska jeho zákonnosti, tak i z hlediska věcné správnosti.²⁵

V praxi se často stává, že soud zamítne žádost odsouzeného o podmíněné propuštění pouze s odkazem na bohatou kriminální minulost. Tento postup je však protiústavní a několikrát byl řešen i v řadě ústavních nálezů. Trestní minulost odsouzeného se zohledňuje v řízení před soudem, kde se rozhoduje o vině či nevině obžalovaného. V tomto případě má soud možnost zohlednit trestní minulost obžalovaného a to jak v druhu tak i výši trestu. Je však vyloučené, aby v řízení o podmíněném propuštění, byla trestní minulost odsouzenému kladena k tíži podruhé, neboť byla zohledněna právě v řízení před soudem a jednalo by se tak o porušení zásady zákazu dvojího přitání „ne bis in idem“ zakotveného v čl. 40 odst. 5 Listiny. To samé platí o předestřené závažnosti trestné činnosti, na jejímž základě soud žádost zamítne. Samotná závažnost trestné činnosti je rovněž zvažována při ukládání druhu a výše trestu v řízení před soudem, ale je takové vyjádřena v právní kvalifikaci konkrétního trestného činu a odstavce, kde je dáno určité zákonné rozpětí trestní sazby.

3.3 Kumulativní podmínky

První podmínka

První podmínka spočívá v tom, že osoba, který je ve výkonu trestu odnětí svobodu, tak si již odpykala stanovenou dobu svého trestu, pokud se tedy tak stalo, tak si může odsouzený podat žádost o podmíněné propuštění, nicméně toto je první

²⁵ Nález sp. zn. III. ÚS 611/2000 ze dne 22. 3. 2001

podmínka, kterou je třeba dle platné legislativy splnit, aby soud mohl žádost odsouzeného po věcné stránce posoudit.

Druhá podmínka

Druhá podmínka spočívá v tom, že se odsouzený skutečně polepšil. Toto polepšení vnímáme primárně jako proces, kdy dochází u odsouzeného k jeho vývojové proměně osobnosti, tato vývojová proměna se ale musí projevovat tím, že se mění jeho chování. Odsouzený by měl svým chováním a plněním svých povinností prokázat polepšení. Zároveň by měl odbourat všechny špatné charakterové rysy a návyky, které jej vedly k páčání trestné činnosti nebo byli přímo příčinou. Tato podmínka se tak sleduje tím, že se porovnává to, jakým způsobem se odsouzený choval v minulosti a jak se chová v přítomnosti. Pokud se jedná o odsouzeného, který je opakovaně ve výkonu trestu, může soud vyžádat i předchozí trestní spis o podmíněném propuštění a z něho porovnat hodnocení odsouzeného v minulém výkonu trestu a současně vykonávaném. To však za účelem posouzení odlišností průběhu výkonu trestu a posouzení, zda chování odsouzeného být pozitivní není vlivem jeho bohatých zkušeností s výkonem trestu a pobytem ve věznici, což by mohlo svědčit o adaptaci odsouzeného na vnější prostředí věznice. Toto polepšení dle platné legislativy se prokazuje po právní moci rozsudku, dále také tím, jak se chová ve výkonu trestu a v neposlední řadě také tím, do jaké míry je odsouzený schopen plnit svoje povinnosti.²⁶

Míra tohoto polepšení je tak dána především tím, jak probíhalo zapojení odsouzeného do programů, které jsou určeny k resocializaci odsouzených, dále je nutné, aby odsouzený také dokázal reflektovat svoje chování, které vedlo k tomu, že byl odsouzen za spáchání trestného činu. Dále se míra polepšení také sleduje dle toho, jak se zapojil ve výkonu trestu do pracovních činností, do jaké míry se zlepšily jeho osobní znalosti a dovednosti v rámci pracovního rozvoje, tedy se vlastně zkoumá to, zdali je schopen se zapojit do života společnosti řádným způsobem, tedy v případě, že bude podmíněným způsobem propuštěn.²⁷

²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 957. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 952. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

Změna se také posuzuje podle toho, do jaké míry získal odsouzený ve výkonu trestu náhled na to, že byl odsouzen, zdali je schopen uznat, že zde byly relevantní důvody, které vedly k jeho odsouzení. Součástí tak je i upřímná lítost nad tím, že trestný čin spáchal, že někomu způsobil škodu. V případě, že odsouzený spáchal svou trestnou činnost a zároveň měl problém s omamnými látkami, tak se musí také vyhodnotit to, do jaké míry abstinuje, zdali například podstoupil nějaký program se zaměřením na léčbu závislostí, to je také důležité hledisko.

O tom, do jaké míry došlo u odsouzeného ke změně v jeho chování, ale také i to, do jaké míry se účastnil a plnil program zacházení, tak o tom podává zprávu zpravidla soud v věznici, ve které je umístěn odsouzený. Proto, aby bylo provedeno hodnocení, také slouží další instrument, jedná se o výčet kázeňských trestů a kázeňských odměn, které byly odsouzenému uděleny v průběhu jeho výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Zde je ale nutné, aby soud bral v potaz skutečnou vážnost kázeňského trestu, ale i bral v potaz váhu každé kázeňské odměny, která byla uložena. Pokud soud rozhoduje, zdali odsouzený splnil tuto druhou podmínku, tak musí dále rozlišovat, kdy změny v osobnosti odsouzeného jsou pouze projevem jeho schopnosti adaptace na podmínky ve věznici, nebo to je spíše opravdu skutečná změna osobnosti, v takovém případě je více pravděpodobné, že dojde k jeho skutečné nápravě a na svobodě povede skutečně řádný život a zapojí se do společnosti.

3.4 Odsouzený v podmíněném propuštění

Ve chvíli, kdy je odsouzený na svobodě díky podmíněnému propuštění, tak rozhodně nekončí jeho proces nápravy, to znamená jinak řečeno, že část trestu již vykonal, ale i když je nyní na svobodě, tak proces jeho nápravy rozhodně není u konce, jelikož pokračuje i v době, kdy je takzvaně propuštěn podmíněným způsobem. To je nakonec zobrazeno i v rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění, jelikož v tomto rozhodnutí je soudní mocí stanovena takzvaná zkušební doba. Vždy musí být pochopitelně stanovena tato zkušební doba, to již vcelku logicky vyplývá i ze samotné povahy institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jinak řečeno trest ještě není rozhodně u konce, ale pokračuje právě tímto podmíněným propuštěním. Co to tedy je vlastně tato zkušební doba a

jak ji můžeme charakterizovat? Zkušební doba ve své podstatě vždy představuje přesně stanovený časový úsek, který začíná ihned po podmíněném propuštění na svobodu z výkonu trestu odnětí svobody. V tomto časovém úseku má podmíněné propuštění stanovenou povinnost dodržovat podmínky, které mu stanovil soud ve svém rozhodnutí. Tato zkušební doba slouží k tomu, aby byla ukončena náprava trestně odsouzeného, zkušební doba také slouží k tomu, aby si společnost ověřila, zdali bude odsouzený opravdu schopen vést na svobodě řádný život. Právě předpoklad toho, že bude odsouzený vést řádný život totiž vedla soud k tomu, že byl nakonec podmíněně propuštěn. Hlavní smysl zkušební doby je ten, že by měl v praktické rovině vést k tomu, aby se odsouzený skutečně polepšil.²⁸

Pomocí zkušební doby si tak soud ověřuje, do jaké míry se skutečně odsouzený polepšil, slouží ale i k tomu, aby si ověřil, zdali opravdu není třeba dalšího přiměřeného trestu, který by vedl k nápravě odsouzeného, slouží také k ověření toho, zdali odsouzený povede řádný život v této zkušební době. Zkušební doba také znamená, že je to určitý projev toho, že se jedná o propuštění na zkoušku, tedy odsouzený si musí být velice dobře vědom toho, že po tuto zkušební dobu jeho trest vlastně pokračuje. Co se týká samotné délky zkušební doby, tak v praxi její stanovení funguje tak, že délka zkušební doby se nechává na celkovém posouzení samotného soudu. Nicméně skutečná délka samozřejmě vychází také z platné legislativy, jinak řečeno soud musí ve svém rozhodnutí vycházet z mantinelů, které jsou stanoveny v daném paragrafu trestního zákoníku. Zde je výslovně například uvedeno, že pokud se podmíněně propouští pachatel, který spáchal přečin, že soud může uložit délku zkušební doby až na období tří let. U těch pachatelů, kteří byli odsouzeni za zločin, je tato lhůta stanovena na období od jednoho roku až na dobu sedmi let. Jsou odborníci, kteří tvrdí, že rozhodně není vhodné, aby soud musel stanovit maximální délku sedmi let i u pachatelů, kteří se dopustili těch nezávažnějších trestných činů, často se na toto téma vedou debaty, zdali by délka zkušební doby u těchto pachatelů neměla být přeci jenom delší. Tedy na jednu stranu může soud rozhodovat v daných časových intervalech, ale musí přitom vycházet i z dalších okolností, to znamená, že posuzuje i další faktory, které

²⁸ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

následně v délce zkušební doby také zohledňuje. Uvedeme tedy několik příkladů. Soud vychází při stanovení zkušební doby při podmíněném propuštění na svobodu také z toho, jak se odsouzený choval ve svém výkonu trestu odnětí svobody ve věznicí, ale také zohledňuje soud i to, jak závažný trestný čin spáchal, tedy jaký byl důvod jeho odsouzení. Dále soud bere v potaz to, jak se vlastně celkově odsouzený choval v trestu odnětí svobody, jaké bylo jeho chování ve věznicí, jaké vyvíjel pracovní úsilí. To vše hraje rozhodně významnou roli v tom, aby soud mohl posoudit míru pravděpodobnosti toho, že na svobodě ve zkušební době skutečně povede řádný život. Zkušební doba se začíná vždy počítat dnem, kdy fakticky došli k podmíněnému propuštění z věznice. Dále u zkušební doby také platí, že není nikdy přerušována žádnými dalšími okolnostmi, například nějakou překážkou, dokonce ji nemůže přerušit ani to, že odsouzený má další trest odnětí svobody. Také je zajímavé, že ještě do roku 2012 platilo, že nevylo možné ani dodatečným způsobem prodlužovat zkušební dobu u podmíněného propuštění na svobodu, to již po legislativní úpravě ale neplatí. Je zde tato možnost, která se využívá tehdy, pokud odsouzený zaviní nějakou příčinu k tomu, že se soud domnívá, že by měl být opět vsazen do věznicí, nicméně soud zhodnotí všechny okolnosti a nepovažuje to za nutné, v takovém případě je tedy zkušební doba prodloužena z rozhodnutí soudu.²⁹

Nicméně jsou zde i další možnosti i nástroje, které slouží k nápravě odsouzeného, který je tedy propuštěn podmíněným způsobem na svobodu z výkonu trestu odnětí svobody, již jsme zmínili zkušební dobu. Nicméně soud má také pravomoc v tom, že dle platné legislativy může uložit takzvaný dohled. Co to tedy tento dohled vlastně znamená? V případě, že soud uloží dohled, tak se vždy jedná z právního hlediska o takzvaný fakultativní prostředek, je ovšem v plné pravomoci soudu, aby přistoupil v rámci rozhodnutí o podmíněném propuštění k uložení dohledu. V zásadě k tomu soudy přistupují tehdy, pokud se domnívají, že je vhodné, aby odsouzený byl na svobodě i nadále intenzivnějším způsobem sledován, tedy dohlížení na to, zdali opravdu žije životem řádného občana, soudy tyto dohledy udělují, jelikož se snaží o to, aby se zabránilo recidivě na straně podmíněně propuštěného.³⁰ v případě, že soud ustanoví ve svém rozhodnutí

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

³⁰ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

udělení dohledu, tak je to pochopitelně další nástroj, který soud využívá k tomu, aby završil celý proces nápravy trestaného tak, aby nedocházelo u něj k další recidivě, právě dohled je tento nástroj. V případě, že podmíněné propuštění má ze strany soudního rozhodnutí stanovenou zkušební doby, což je vždy a dále mu je ustanoven institut dohledu, tak hovoříme o tom, že se jedná o takzvanou paroli, jinak řečeno, soud umožní odsouzenému, aby vykonal zbytek trestu na svobodě, ale musí mít stanovený dohled, ale i další podmínky. V tomto případě také platí to, že pokud soud ustanoví dohled, tak musí soud také uložit, aby se odsouzený ve stanovené části své zkušební doby zdržoval v určené době ve svém obydlí, nebo jeho části. Nicméně z hlediska platné legislativy totiž není možné, aby se tato povinnost na straně odsouzeného stanovovala na celou zkušební doby, vždy se musí jednat jenom o část zkušební doby. Navíc tato část zkušební doby nikdy nesmí být delší než jeden kalendářní rok.

V platné legislativě, tedy trestní zákoníku je pochopitelně uvedena definice toho, co to vlastně dohled je. Výslovně je zde stanoveno, že dohledem je praxi to, že odsouzený má pravidelný kontakt s úředníkem Probační a mediační služby, tímto způsobem tak spolupracuje při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu, který je tedy stanoven po část zkušební doby. Smysl tohoto dohledu je kromě jiného také v tom, že úředník provádí kontrolu toho, zdali odsouzený skutečně dodržuje podmínky svého podmíněného propuštění, jak mu je tedy stanovil ve svém rozhodnutí soud. Tyto podmínky mohou vycházet jak z rozhodnutí soudu, tak mohou být také stanoveny platnou legislativou.³¹ Ustanovení § 49 tr. zákoníku a násl. definuje dohled a jeho podmínky, včetně povinností pachatele. Také stanovuje, co je účelem dohledu, v tomto pojetí se jedná o to, že dohled zde je od toho, aby pachatel byl dále sledován, bylo kontrolováno jeho chování na svobodě, díky tomu je dohled od toho, aby se zajistila vyšší míra ochrany společnosti před tímto pachatelem. Pochopitelně se tím sleduje také to, aby pachatel

³¹ ROZUM, Jan, Petr KOTULAN a Jan TOMÁŠEK. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-073-1.

vedl na svobodě skutečně život řádného občana. Jednotlivá ustanovení trestního zákoníku se věnují institutu dohledu nad pachatelem trestného činu, který byl podmíněně propuštěn. Dokonce tyto ustanovení taxativním způsobem uvádějí povinnosti, které je pachatel povinen plnit. Zejména se v praxi jedná o to, že tento pachatel má povinnost kooperovat s úředníkem Probační a mediační služby tím, že mu kdykoliv umožní vstup do jeho obydli, ve kterém se tedy pachatel zdržuje. Kromě jiného ustanovení trestního zákoníku také stanovuje povinnosti a oprávnění, kterými disponuje úředník Probační a mediační služby, který tedy vykonává dohled. Mezi tyto povinnosti například patří, že má povinnost vykonávat dohled v souladu s probačním plánem, dále má povinnost informovat předsedu senátu soudu tehdy, pokud zjistí, že odsouzený závažným nebo opakovaným způsobem porušuje povinnosti, které mu byly uloženy v rámci dohledu. Nicméně tím nejpodstatnějším, tedy pokud hovoříme o dohledu je pochopitelně probační plán, to je stěžejní dokument.

Probační plán je tedy dokument, v kterém se odráží další zjišťování potřebných informací o odsouzeném, o jeho chování na svobodě, dále tento plán také analyzuje možná rizika, ale jsou v něm uvedeny také například potřeby pachatele. My vnímáme probační plán jako stěžejní dokument, který je svým způsobem vlastně dohoda či kontrakt mezi odsouzeným a pracovníkem Probační a mediační služby. Jak tedy vlastně v praktické rovině tento dohled probíhá? V praxi se jedná o to, že dochází k pravidelnému styku mezi odsouzeným a jeho probačním úředníkem, je to svým způsobem i sociální práce, kdy na jedné straně je pracovník Probační a mediační služby a na straně druhé jeho klient – odsouzený. Tyto setkání samozřejmě probíhají v pravidelných intervalech, v praxi se setkáváme s tím, že se tak děje zpravidla několikrát do týdne. Základním stavebním prvkem vzájemné komunikace je především kontrola, která je ale založena i na tom, že probační úředník pomáhá odsouzenému v tom, aby vedl život řádného občana. Hlavním úkolem tak je kontrola chování odsouzeného, díky této kontrole se tak zvyšuje ochrana společnosti, ale hlavně se tím sleduje i to, aby se snížila možnost toho, aby odsouzený páchal znovu trestnou činnost. Dále je tento dohled založen na tom, že probační úředník je zde od toho, aby pomáhal odsouzenému, aby ho odborným způsobem vedl v životě na svobodě, dále také to, aby opravdu již vedl život řádného občana, je to poměrně účinná forma pomoci odsouzeným. Je také ukotveno to, že klient se může probačnímu úředníkovi svěřit s čímkoliv, co by mohlo pomoci tomu,

aby vedl již zmíněný život řádného občana, úředník tu je od toho, aby odsouzenému pomáhal v tom, aby již nedocházelo u něj k recidivě.³²

V institutu dohledu vidím velmi užitečný nástroj, který je také z našeho pohledu v podstatě nenahraditelný, nenahraditelnost spatřujeme v tom, že není účinnějšího nástroje, který by předcházel recidivě u pachatelů trestné činnosti. Otázkou, která je ale zásadní, je, v jaké míře by tento dohled měl být uplatňován, respektive jakou míru podpory by měli pachatelé dostávat od Probační a mediační služby. Na druhou stranu si uvědomujeme i to, v jakém personálním stavu je Probační a mediační služby, ale i to, s jakými přidělenými financemi může počítat. Nicméně ale spatřujeme i to, že v porovnání s minulostí stále roste počet soudů, které udělují tento dohled u pachatelů trestné činnosti, kteří byli podmíněně propuštěni. Sledujeme totiž tendenci, že přeci jenom soudy již mají vyšší úroveň důvěry v institut dohledu, vnímají, že je potřebný a také častěji ve svém rozhodnutí k němu inklinují.

Na jedné straně tak máme institut dohledu, ale již jsem zmínil, že jsou i další možnosti, které doplňují rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění odsouzené z výkonu trestu odnětí svobody. Trestní zákoník totiž dává soudům další možnosti, jak mohou omezovat odsouzeného, ale kromě toho mohou soudy taky nařizovat další povinnosti, které ale musí být přiměřené. Všechny tyto opatření opět sledují ten cíl, aby odsouzený vedl život řádného občana a aby se vyvaroval další recidivě. Jedná se tak dle legislativy o dovršení procesu nápravy odsouzeného. Všechny tyto opatření má povinnost v průběhu zkušební doby odsouzený dodržovat. V případě, že soudy přistupují k těmto dalším povinnostem a omezením, tak tak činí, aby zintenzívnili potřebu dalšího vhodného působení na odsouzeného. Soudy tak činí proto, aby měl stát vyšší míru kontroly nad tím, jak podmíněně propuštění žije na svobodě, snaží se tak o to, aby institut podmíněného propuštění ve vyšší míře plnil svůj účel.³³

³² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

³³ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

Všechny tyto formy omezení a dalších povinností jsou pochopitelně vyjmenována v jednotlivých ustanoveních trestního zákoníku. Můžeme do nich zařadit například to, že odsouzený má povinnost se podrobit dalšímu vzdělávání, které je zaměřeno na to, aby získal vhodné pracovní uplatnění, například tím, že si bude zvyšovat svoji pracovní kvalifikaci. Další opatření, které soud může udělit je to, že odsouzený má povinnost se podrobit odbornému léčení závislosti na návykových látkách, dále se to může týkat i toho, že odsouzený má soudem stanovený zákaz toho, aby se zdržoval tam, kde jsou k dispozici hazardní hry. V tomto případě se tak jedná o demonstrativní výčet možných povinností, ale i dalším omezení, ke kterým může soud přistoupit ve svém rozhodování. Jinak může také soud uložit i takové povinnosti či omezení, které jsou již ušity na míru danému odsouzenému. Tyto povinnosti a omezení, které se týkají konkrétního odsouzeného jsou stanoveny proto, aby on sám již nepáchal další trestnou činnost. Uložení těchto povinností či omezení je vždy na svobodné vůli soudu, pokud soud po zralé úvaze usoudí, že jsou potřeba, tak je uloží, pokud po zralé úvaze usoudí, že potřeba nejsou, tak je zkrátka neuloží. Zároveň zde platí pravidlo, že soud má právo uložit omezení či povinnost v kumulativní podobě stejnému odsouzenému.

Ještě je zde jedna možnost, o které může soud rozhodnout a která je variantou, jak může soud ztížit odsouzenému jeho podmíněné propuštění na zkušební dobu. Jedná se o to, že soud uloží propuštěnému povinnost, aby dle svých možností a sil nahradil škodu, kterou svou trestnou činností způsobil, ale také mu může uložit povinnost, aby nějakým vhodným způsobem odčinil nemajetkovou újmu, kterou také svým trestným činem způsobil. Navíc může soud uložit odsouzenému také povinnost, aby vydal bezdůvodné obohacení, kterého dočínal tím, že předtím páchal trestnou činnost. Tato povinnost se může zdát sice na první pohled jako benevolentní, nicméně my se domníváme, že zde vždy je ustanoveno dle vlastních sil, to je významné ustanovení, které soudy také využívají. Naše legislativa totiž tuto povinnost dle svých sil konkrétním způsobem dále uvádí. Povinnost hradit škodu, kterou odsouzený způsobil trestným činem dle svých sil v legislativní rovině znamená, že odsouzený, který podmíněně propuštěn je povinen nahradit tuto škodu v době a ve výši, v jaké to odsouzenému dovolují jeho osobní, majetkové i výdělkové poměry.

V takovém případě tak platí, že soud, který rozhoduje o této povinnosti, tak si zároveň provádí vlastní zjišťování toho, jaké jsou vlastně majetkové poměry

odsouzeného, který je podmíněně propuštěn, soud tak zjišťuje, jaké jsou možnosti odsouzeného v tom, aby nahradil škodu, kterou způsobil. V první řadě se jedná o to, zdali bude mít svůj příjem, tedy zpravidla, zdali bude v zaměstnaneckém poměru. V případě, že nebude propuštěn v zaměstnání, tak soud zjišťuje, proč vlastně nechodí do práce, zdali opravdu propuštěný se snaží o to, aby měl zaměstnání a z něho pravidelný příjem. Zjišťuje také to, zdali pobíral sociální dávky, případně také to, v jaké výši byly tyto sociální dávky. Dále soud zajímá také to, zdali má propuštěný nějakou vyživovací povinnost, zejména k vlastním dětem. Dále se soud zajímá také o to, zdali je na příjmy či majetek propuštěného veden nějaký výkon k uspokojení jiných pohledávek.³⁴

Hlavní smysl uložení této povinnosti ze strany soudu spatřuji v tom, že se díky tomu dále zpřísní institut zkušební doby, díky tomu dochází k tomu, že se i takto dovršuje proces nápravy propuštěného, tento proces totiž začal ve chvíli, kdy byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Soud tak má právo na to, aby nařídil propuštěnému, aby nahrazoval škodu, toto rozhodnutí ale rozhodně nemá povahu nějakého exekučního titulu. Zpravidla tak v rozhodnutí soudu ani nemůže být uvedena osoba, které má nahrazovat propuštěný škodu, také tam není uvedena ani přesná částka, kterou má propuštěný nahradit. Nicméně musíme také upozornit na to, že v praxi se příliš nesetkáváme s tím, že by tyto povinnosti soudy ukládaly. Na druhou stranu to zní vcelku logicky, že by měl ten, kdo způsobil škodu, se alespoň v nějaké přiměřené míře snažit o to, aby tuto škodu nahradil. Na první pohled to zní lidově řečeno jako spravedlivé, nicméně musíme uvést, že to sebou nese i určitá negativa. V praxi to totiž funguje tak, že pokud soud uloží tuto povinnost, tak velká většina takto propuštěných již čelí řadě exekucí, jsou často zadluženi, v podstatě ihned, když nastoupí do zaměstnání, tak mají srážky na svou mzdu. Navíc zde máme také institut insolvence, tedy pokud propuštění mohou, tak této možnosti také využívají. Velmi často u nich totiž dochází k tomu, že z výše uvedených důvodů jim jejich příjem ze zaměstnání klesá na úroveň toho, jaké by pobírali sociální dávky. Z tohoto důvodu tak je zřejmé, že často nejsou již schopni platit škody, které způsobili tím, že páchali v minulosti trestnou činnost. Zkrátka jejich reálný příjem je často tak nízký, že již nemohou hradit další závazky. Soudy se tak ve svém

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.3.2009, sp.zn. 4 Tz 6/2009.

rozhodování zabývají také tím, zdali je vůbec reální, aby mohl propuštěný hradit škody, které pácháním trestné činnosti způsobil. Soudy tak zkoumají to, jaké jsou jejich reální příjmy, jaké jsou jejich reálné výdaje, často se děje to, co jsme již uvedli. Soudy zjistí, že to je nereálné, navíc je zde ještě jeden faktor, soudy mají takovou agendu, že zkrátka již nemají personální a jiné zdroje, aby se tím vůbec mohli zabývat. Velmi často tak soudy tuto povinnost neukládají, jelikož to je nereálné, i když jiná situace panuje v případě, že propuštěný na svobodu podmíněně má nedoplatky na výživném na své děti, v takovém případě k této povinnosti soudy přistupují mnohem častěji.

3.5 Situace po podmíněném propuštění

V případě, že odsouzený, který byl podmíněně propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody vedl na ve zkušební době skutečně život řádného občana, ale také vyhověl všem podmínkám, které mu soud uložil ve svém rozhodnutí, tak dle ustanovení trestního zákoníku platí, že se takzvaně osvědčil. Soud tak rozhodně, že se tedy osvědčil, čímž dává soud zcela jasně najevo, že u odsouzeného došlo ke skutečné nápravě, tím pádem soud předtím také správně rozhodnul, pokud dal možnost podmíněného propuštění. Je tak zřejmé, že již nehrozí další riziko pro společnost, tedy máme na mysli riziko recidivy u odsouzeného. Jinak řečeno tím, že odsouzený splnil všechny podmínky, tak bylo dosaženo z hlediska práva toho, že trest splnil svůj účel, ochranu společnosti před tímto pachatelem trestné činnosti. V praktické rovině se také jedná o to, že odsouzený splnil podmínky podmíněného propuštění, díky tomu může soud usoudit, že mělo smysl mu toto podmíněné propuštění udělit. Jelikož se ve zkušební době prokázalo, že odsouzený je schopen dále působit ve společnosti, dosáhl tím toho, jakým způsobem se ve zkušební době choval. Svým chováním tak prokázal, že se skutečně polepšil a že již nehrozí to, že by dále ohrožoval svým chováním členy společnosti.³⁵

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN isbn978-80-7400-428-5.

Nyní se zaměřím i na to, co to je vlastně ono vedení řádného života v průběhu zkušební doby? Rozhodně se nejedná o to, že se odsouzený jenom a pouze chová způsobem, který není trestný, tak tomu rozhodně není. Hlavně to totiž spočívá v tom, že plní všechny povinnosti, které se běžně vyžadují po každém občanovi, máme na mysli to, jak se chová v pracovním prostředí, jak se chová ve svém soukromí, ale také se posuzuje to, jak se chová ke svým rodinným příslušníkům, ale pochopitelně se sleduje i to, jak se chová ke společnosti jako celku. Kromě jiného se sleduje například i to, pokud má odsouzený děti, tak zdali v průběhu podmíněného propuštění k nim vykonává své povinnosti, zejména máme na mysli jeho vyživovací povinnosti, dále také to, zdali se podílel na náhradě škody, kterou způsobil svou trestnou činností, tedy v případě, že mu byla soudem tato povinnost uložena. Tedy celkově se jedná o to, zdali plnil povinnosti, které mu soud uložil, ale také to, jak plnil i omezení, které mu soud uložil v rámci zkušební doby. Na druhou stranu ale musíme také konstatovat, že i to, že by spáchal trestný čin, tak to automaticky nebrání tomu, aby soud konstatoval, že vedl řádný život v průběhu zkušební doby, kterou mu soud uložil. Zkrátka každý případ je opravdu originální, soud bude posuzovat celý průběh života odsouzeného, ale také veškeré aspekty toho, jakým způsobem se choval v průběhu celé zkušební doby. V praxi také platí to, že soud konečný verdikt stanoví až po skončení zkušební doby, nikdy totiž tak soud nečiní ještě v průběhu zkušební doby, vždy soud posuzuje, zdali odsouzený vedl řádný život po celou dobu trvání zkušební doby.

Trestní zákoník ve svém ustanovení uvádí, že soud se vysloví k tomu, že se odsouzený ve zkušební době osvědčil, tak je zde platná takzvaná zákonná fikce, která praví, že trest byl celý vykonán dnem, kdy došlo k tomu, že byl odsouzený podmíněně propuštěn. Tato zákonná fikce je totiž velmi důležitá, jelikož nabývá právní moci i osvědčení ke dni, kdy byl odsouzený podmíněně propuštěn. V praxi to znamená, že tento den je velmi důležitý vzhledem k tomu, že zde máme další institut, který se nazývá zahlazení trestného činu, počátek běhu této lhůty začíná běžet totiž v tomto případě dnem, kdy byl opravdu podmíněným způsobem propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody. Jakmile je soudní rozhodnutí o tom, že se odsouzený v rámci zkušební doby osvědčil, tak je právně vše ukotveno tak, že v tomto okamžiku byl vykonán celý trest, který soud uložil odsouzenému.

Může ovšem nastat také opačný případ, kdy soud se vysloví, že se odsouzený, který byl podmíněně propouštěn, neosvědčil v rámci zkušební doby,

kteřou mu soud ustanovil. V takovém případě zde opět platí zákonná fikce, která je ale založen jenom a pouze na kumulativním splnění třech podmínek, které jsou pochopitelně také uvedeny v jednotlivých ustanoveních trestního zákoníku. Ze všeho nejdříve je ale nutné, aby uplynula celá zkušební doba. Tady ale musíme zdůraznit, že se rozhodně nevyžaduje, aby po dobu celého trvání zkušební doby obligatorním způsobem vedl odsouzený řádný život, v tomto období také nemusí plnit po celou dobu podmínky a omezení, které mu stanovil soud. Zároveň ale také platí, že musí uplynout alespoň jeden rok po skončení zkušební doby, v tomto období opět ale není přípustné soudit rozhodné chování podmíněně propuštěného. Ovšem následně dochází k tomu, že po uplynutí jednoho roku po skončení zkušební doby se již může soud vyslovit, zdali se odsouzený osvědčil či ně. V průběhu jednoho roku po skončení zkušební doby to zkrátka není možné, aby soud vyslovil zdali se odsouzený osvědčil či ne. Pak je zde ale ještě jedna a poslední podmínka, která je stanovena trestním zákoníkem. Ta spočívá v tom, že vinu na tom, proč k takovému rozhodnutí nedošlo, nenese odsouzený. Zde platí to, že odsouzený zavinil, že soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nerozhodl o tom, zdali se osvědčil nebo neosvědčil, zejména například tím, že příliš často měnil pobyt, nikdy nebyl schopen včas oznámit změnu svého bydliště oprávněným orgánům, v takovém případě tak soud nemohl v dané časové lhůtě vykonat svoje šetření, které by se zaměřovalo na to, zdali plní odsouzená podmínky a omezení, ale také se jedná o to, že mohl opět stíhán pro nějaký trestní čin, který tak mohl spáchat v průběhu zkušební doby. V praxi tak platí, že pokud došlo ke kumulativnímu splnění všech těchto podmínek, tak může ze zákona nastat fikce takzvaného osvědčení, která má vždy stejné účinky jako vyslovení osvědčení soudem.³⁶

V praxi je tak možné, že pokud došlo k tomu, že odsouzený v rámci zkušební doby nevedl život řádného občana, dále pokud došlo k tomu, že odsouzený ve zkušební době neplnil všechny podmínky, případně nedodržel omezení, které mu stanovil soud, tak v takovém případě má soud právo rozhodnout, že zbytek trestu bude vykonán. V případě, že soud rozhodne, že odsouzený zbytek trestu vykoná, tak to znamená, že soud přecenil dosažení nápravy na straně

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN isbn978-80-7400-428-5.

odsouzeného, jinak řečeno nedokázal soud předem určit míru jeho nápravy, která nebyla zkrátka v takové míře, aby odsouzený byl schopen žít na svobodě řádný život. Jinak řečeno ve chvíli, kdy byl odsouzený podmíněně propuštěn, tak nebylo i tak neplněno to, že by byla v dostatečné míře chráněna společnost, to znamená, že dosavadní výkon trestu nebyl dostatečně účinný a je tedy nutné, aby odsouzený opět nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody, v jehož rámci se bude na odsouzeného znovu působit. V praxi by to mělo fungovat tak, že pokud dojde k tomu, že jsou předpoklady k tomu, aby soud nařídil opět výkon trestu odnětí svobody, tak v takovém případě by měl soud postupovat takovým způsobem, aby o výkonu trestu odnětí svobody rozhodl bez jakéhokoliv zbytečného odkladu, soud tak musí učinit již v průběhu zkušební doby, která byla stanovena. Nicméně je nutné, aby takto rozhodnul nejpozději do jednoho roku po skončení lhůty zkušební doby, v opačném případě tak dojde k naplnění fikce osvědčení.

Ve chvíli, kdy soud nařídí to, aby odsouzený zbytek trestu opět vykonal ve věznici, tak to předpokládá to, že předtím soud dospěl k názoru, že odsouzený porušil podmínky a omezení, které mu soud uložil ve zkušební době, obecně se tvrdí, že zkrátka nevedl řádný život. V takovém případě tedy není možné, aby i nadále pobýval v režimu podmíněného propuštění, ale musí si zbytek trestu opět vykonat v režimu trestu odnětí svobody ve věznici. V praxi ovšem také platí, že pokud odsouzený, který je ve zkušební době a dopustí se ojedinělého, ale hlavně méně závažného porušení povinnosti či omezení, tedy krátce a ojediněle nevede život řádného občana, tak soud tuto situaci může dle svého uvážení řešit formou domluvy, případně soud může také vyslovit odsouzeném výstrahu. Legislativně se situace má tak, že soud, pokud přistupuje k tomu, že opět posílá odsouzeného do věznice, tedy k výkonu trestu, tak se jedná v praxi o krajní řešení. Uplatňuje se tam, kde odsouzený skutečně porušuje závažným způsobem svoje povinnosti či neplní omezení, které mu stanovil soud, také tehdy, pokud porušuje povinnosti, které má stanoveny v rámci dohledu. V praktické rovině se jedná o to, že soud dostává druhou zprávu od Probační a mediační služby, kde tato instituce opět potvrzuje to, že ze strany odsouzeného dochází k závažnému porušování podmínek. V takovém případě si soud předvolává odsouzeného a upozorňuje ho, že v případě další takové

zprávy od Probační a mediační služby, tak mu bude uložena povinnost, aby si zbytek trestu vykonal opět v režimu výkonu trestu odnětí svobody.³⁷

Ve zcela výjimečných případech má také soud právo rozhodnout, že odsouzeného, který je podmíněně propuštěný, tak ponechá na svobodě i tehdy, pokud u něj došlo k tomu, že porušil závažným způsobem podmínky či omezení, které měl stanoveny soudem. Tedy v takovém případě platí, že soud neposílá odsouzeného opět k výkonu trestu odnětí svobody, ale soud přistupuje k tomu, že tomuto odsouzenému přiměřeným způsobem prodlužuje jeho zkušební dobu. Nicméně zde platí, že soud nemůže tuto zkušební dobu prodloužit o více než dva roky. Dále v tomto případě platí také to, že soud ve svém rozhodnutí o prodloužení zkušební doby nesmí překročit horní hranici, která je stanovena trestním zákoníkem. U odsouzených za přečin to v celkovém úhrnu nesmí být více než tři roky a u odsouzených, kteří byli odsouzeni za zločin nesmí být celková doba zkušební doby delší než sedm let. Kromě toho, že soud má právo přiměřeným způsobem prodloužit zkušební dobu, tak i má i další pravomoci. Ty se týkají toho, že může uložit další povinnosti či omezení, která dosud neuložil. Nicméně opět se musí jednat o přiměřené povinnosti či omezení, jejichž cílem je vždy to, aby odsouzený vedl i nadále ve zkušební době život řádného občana. Vždy musí soud nějakou kompenzaci uložit v případě, že nepřistupuje k tomu, že odsouzeného neposílá zpět do výkonu trestu odnětí svobody, platí to v případech, kdy odsouzený zavinil příčinu k tomu, aby byl opět odeslán soudem k výkonu trestu odnětí svobody. Nicméně ale musíme zdůraznit, že v trestním zákoníku je výslovně uvedeno, že k tomuto má soud přistupovat opravdu jenom ve výjimečných případech. Platí to pro případy, kdy odsouzený sice porušuje podmínky podmíněného propuštění, ale nejedná se o závažné porušování povinnosti vedení řádného života. Soud například zohlední to, že odsouzený ve zkušební době sice nějaké podmínky porušuje nebo nějaké omezení nerespektuje, ale posuzuje i to, že velkou část podmínek i omezení odsouzený plní a respektuje.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN isbn978-80-7400-428-5.

Kromě toho ale trestní zákoník také připouští možnost, kdy odsouzený je podmíněným způsobem propuštěn, dále závažným způsobem ve zkušební době porušuje podmínky a omezení a znovu je odeslán do výkonu trestu, tak v takovém případě dle trestního zákoníku je také možné to, že může odsouzený požádat o opětovné udělení podmíněného propuštění. Nicméně i tak musí být splněny podmínky, zejména se jedná o to, že opět musí být odsezena polovina trestu, dále jsou tresty, kde musí být odsezeno větší část, toto je první podmínka, která je také stanovena trestním zákoníkem, jinak o těchto podmínkách také hovoříme jako o objektivních podmínkách. Ovšem v případě, že byl odsouzený odsouzen výjimečným trestem na doživotní, tak již není možné opětovné podmíněné propuštění. Jinak můžeme také konstatovat, že na opětovné podmíněné propuštění se v zásadě vztahují stejné podmínky jako na první podmíněné propuštění. V případě, že soud stanoví nové opětovné propuštění, tak platí, že se započítává do nově stanovené zkušební doby doba, po kterou podmíněné propuštění vedl řádný život a jež spadala do zkušební doby stanovené původním rozhodnutím o podmíněném propuštění. V odborné veřejnosti panují poměrně velké neshody ohledně institutu opětovného podmíněného propuštění, jsou odborníci, kteří jsou toho zastánci, ale jsou i odborníci, kteří těmito zastánci nejsou. Oba tábory mají pochopitelně svoje argumenty pro či proti. Velmi často například zaznívá argument, že pokud již byla jednou dána šance, tak by se podruhé neměla opakovat, jinak řečeno, pokud podmíněně propuštěný již jednou nevedl život řádného občana, tak klesá důvěra v to, že tak nebude činit opětovně, proto by si měl rozhodně odsedět zbytek trestu již ve výkonu trestu. Na druhou stranu jsou odborníci, kteří konstatují, že opětovné podmíněné propuštění je možné jenom ve specifických případech a má svou funkčnost.

Nicméně i já se domnívám, že institut opětovného podmíněného propuštění je opravdu výjimečný. Podmíněné propuštění je na místě a odůvodněné pouze tehdy, pokud je silný předpoklad toho, že odsouzený bude schopen vést život řádného občana, rozhodně by se tento institut neměl používat jako nástroj toho, že máme hodně vězňů ve věznicích, tak by tomu rozhodně být nemělo. Pokud totiž přistupujeme k opětovnému podmíněnému propuštění, tak nám hrozí riziko, že se začneme pohybovat v takzvaném bludném kruhu, kdy odsouzený se opět neosvědčí, opět jde zpátky do výkonu trestu odnětí svobody. Opětovné podmíněné propuštění je možné i z téhož trestu, ze kterého byl odsouzený již podmíněně

propuštěn, a zbytek trestu byl nařízen. Opětovné podmíněné propuštění je řešeno v ust. § 91 odst. 4 tr. zákoníku, kde jsou jasně vymezeny podmínky, za kterých lze odsouzeného podmíněně propustit. Nicméně musím ale konstatovat, že je celá řada soudců, kteří již nevěří odsouzenému, který se zpronevěřil dobrodiní v podobě podmíněného propuštění a v podstatě selhal tím, že opětovně páchal trestnou činnost. Takový odsouzený pokud žádá již podruhé o podmíněné propuštění, přestože podmíněně propuštěn byl, má výchozí pozici při podmíněném propuštění obzvláště ztíženou, neboť je pro soud do jisté míry nevěrohodný. Spíše se jedná o případy, kdy je odsouzený podmíněným způsobem propuštěn, poté se osvědčí ve zkušební době a nějakou dobu vede řádný život, nicméně poté spáchá opětovný trestný čin. V takovém případě ale hovoříme o tom, že došlo k přerušení kriminální kariéry tohoto odsouzeného, zejména v případech, kdy toto přerušení trvalo například deset let, to je významný rozdíl.

3.6 Podmíněné propuštění pohledem obecných a ústavních soudů

Úvodem musím uvést, že Ústavní soud v případně podmíněného propouštění z výkonu trestu odnětí svobody odvádí velký kus práce a ve svých rozhodnutích se snaží tento institut dělat předvídatelným a dát podmíněnému propuštění jasná pravidla, za kterých je možno odsouzené podmíněně propouštět. Současně se snaží sjednocovat současnou nejednotnou rozhodovací soudní praxi v agendě podmíněného propuštění. Celá řada expertů na trestní právo dlouhodobě volá po sjednocení rozhodovací soudní praxe v této agendě. Je však obtížné změnit rozhodovací praxi soudů při podmíněném propuštění, jelikož chybí zastřešující, sjednocující judikatura vyšších soudních instancí. Nejvyšší soud věci týkající se podmíněného propuštění rozhoduje zcela sporadicky, kdy proti usnesení o podmíněném propuštění není přípustné dovolání, a tudíž věc se k němu může dostat jen se stížností pro porušení zákona, což je jeden z mimořádných opravných prostředků proti pravomocnému rozhodnutí soudu. Nicméně vymezení toho, co je a co není vedení řádného života, porušením zákona není. Dlouhou dobu tedy rozhodovací činnost v rámci podmíněného propuštění sjednocovaly jen krajské soudy na území svých soudních okresů, což vedlo k jisté nejednotnosti a také

vězeňské turistice, tedy přesouvání odsouzených mezi jednotlivými věznicemi za účelem kladného vyřízení žádosti o podmíněné propuštění. Odsouzení v českých věznicích vždy vycházejí ze statistik kladně vyřízených žádostí jednotlivých soudců napříč republikou. Mnohdy docházelo i k situacím, kdy agendu podmíněného propuštění soudilo více trestních soudců, kdy jejich pohled na splnění podmínek pro podmíněné propuštění byl diametrálně odlišný. Docházelo pak k tomu, že pokud věc napadla so senátu nevyhovujícího, méně benevolentního soudce, pak odsouzený účelově žádost o podmíněné propuštění vzal zpět a nenechal ji projednat. Vzápětí podal žádost novou s očekáváním, že věc napadne jinému, pro odsouzeného příznivému soudci, který není tak přísný a důsledný při posuzování důvodnosti žádosti o podmíněné propuštění. A mnohdy se stalo, že odsouzený na druhý či třetí pokus po předchozím zpětvzetí žádosti, s novou žádostí uspěl a byl podmíněně propuštěn. Situace se změnila nedávnou novelou trestního řádu, kdy při zpětvzetí žádosti a opětovném podání nové žádosti věc napadne stále stejnému soudci. Tím se vězeňská turistika výrazně omezila a zároveň se tak ulevilo i administrativnímu aparátu soudu, který musel neustále zakládat nový spisový materiál a zároveň vždy vyžadovat nové zprávy a listiny.

Tato situace pak neumožňovala v rámci ČR sjednotit pohled na jednotlivé předpoklady podmíněného propuštění, mimo jiné i výklad předpokladu vedení řádného života. Jakákoliv změna či posun v uvažování soudců a státních zástupců formou diskuzních příspěvků a publikací odborných článků měla jen omezený a většinou jen krátký dopad. V tomto směru byl Ústavní soud jediný, který vzal problematiku podmíněného propuštění za svou a pokusil se vnést do nejednotného rozhodování svázaného historickými předsudky nový pohled a směr. Ve shodě se shora uvedeným Ústavní soud v nálezu II. ÚS 482/18 poukazuje na skutečnost, že panuje nevyjasněnost konkrétních předpokladů a kritérií pro podmíněné propuštění. „Sama zákonná úprava podmíněného propuštění používá namnoze neurčité pojmy, jejichž obsah dosud nebyl jednotnou interpretací vyjasněn ani v praxi. Taková situace ovšem narušuje principy právní jistoty a předvídatelnosti práva.“ Pokud není stanovena jednotná a bližší interpretace zákonem používaných neurčitých pojmů, respektive pokud i v praxi přetrvává neurčitost podmínek pro podmíněné propuštění, existuje prostor pro „libovůli v soudním rozhodování, která je ústavně nepřijatelná“. Vyjasnění právní úpravy a kritérií pro podmíněné propuštění odsouzených je velmi důležité pro samotné soudy v těchto věcech rozhodující,

neboť je vždy obtížné rozhodovat, jakož i kvalitně odůvodňovat rozhodnutí, není-li zcela zřejmé, na základě jakých okolností rozhodnutí činit a co při nich posuzovat. Tato nejednoznačnost pak vede k neopodstatněným rozdílům mezi soudy i soudci při rozhodování o podmíněném propuštění, které jsou zjevné na první pohled.

Ústavní soud zpravidla nezasahuje do rozhodování obecných soudů o podmíněném propuštění, zasahuje jen ve výjimečných případech, především pokud zákonný předpoklad vedení řádného života na svobodě posuzovaly soudy pouze na základě minulého chování odsouzeného, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, čímž porušily zákaz dvojího přičítání v rozporu s čl. 40 odst. 5 LZPS, či pokud při rozhodování o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění nerespektovaly princip kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní dle čl. 38 odst. 2 LZPS. Ústavní soud pojímá rozhodování o podmíněném propuštění v souvislosti s ústavně zaručenou osobní svobodou odsouzeného, neboť jejím omezením dochází i k omezení jiných základních práv (nález sp. zn. Pl. ÚS 36/17 ze dne 19. 6. 2018).

Nelze též pominout souvislost rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného s jeho ústavně zaručenou osobní svobodou. Ta přitom může být z určitého úhlu pohledu považována za východisko ostatních základních práv a svobod (LANGÁŠEK, T. Čl. 8 Osobní svoboda. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 217), neboť jejím omezením dochází ipso facto i k omezení jiných základních práv [nález sp. zn. Pl. ÚS 36/17 ze dne 19. 6. 2018 (N 113/89 SbNU 687), bod 38]. Byť tedy Ústavní soud na jedné straně ustáleně připomíná, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces [srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 148/02 ze dne 27. 8. 2003 (U 19/31 SbNU 327), nález sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 54/76 SbNU 747) či usnesení sp. zn. I. ÚS 2435/13 ze dne 21. 5. 2014], na druhé straně je třeba pamatovat na to, že řádné naplnění všech požadavků spravedlivého procesu při rozhodování o podmíněném propuštění je velmi podstatné právě z hlediska možných důsledků nesprávného rozhodnutí na životní osud konkrétní osoby i její rodiny.

Ústavní soud v minulosti opakovaně judikoval, že podmíněné propuštění je mimořádný zákonný institut [nález sp. zn. III. ÚS 4851/12 ze dne 15. 5. 2014 (N

97/73 SbNU 589), bod 7; nález sp. zn. III. ÚS 599/14 ze dne 5. 11. 2015 (N 194/79 SbNU 207), bod 8; usnesení sp. zn. I. ÚS 2018/18 ze dne 7. 8. 2018; nález sp. zn. II. ÚS 715/04 ze dne 1. 12. 2005 (N 219/39 SbNU 323)]. Tato mimořádnost spočívá dle judikatury v tom, že soud má možnost, a nikoli povinnost odsouzeného podmíněně propustit (tamtéž). To ovšem neimplikuje, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. Český právní systém nezná automatické podmíněné propuštění, ale pouze jeho diskreční variantu; to však neznamená, že soud nemá povinnost odsouzeného podmíněně propustit, pokud odsouzený splnil všechny zákonné podmínky, což bez dalšího vyplývá z požadavku právního státu. Ona mimořádnost tedy nespočívá v tom, že by soud měl možnost zamítnout žádost odsouzeného o podmíněné propuštění, pokud odsouzený naplnil zákonná kritéria. Mimořádným je institut podmíněného propuštění pouze v tom, že sice odsouzenému bylo dříve uloženo vykonat určitý trest, ovšem benevolencí státu jej za určitých podmínek nemusí vykonat celý. Lze doplnit, že ostatně ani v praxi není podmíněné propuštění nijak výjimečným institutem, neboť každoročně je podmíněně propouštěno několik tisíc odsouzených, tedy významná část vězeňské populace (srov. Statistickou ročenku Vězeňské stráže České republiky 2017, str. 95).

Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí má v právním státě několik účelů: slouží k omezení či vyloučení libovůle [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)] a seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nález sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 13. 8. 2018 (N 135/90 SbNU 227), bod 21; nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151)]; zvyšuje též kontrolovatelnost soudního rozhodování veřejností; navíc koreluje s právem účastníků řízení přednášet návrhy, argumenty a námítky a vytváří předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici [viz KMEC, J. Právo na spravedlivý proces (čl. 6 EÚLP). In KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 757-758]. Jednoduše řečeno, v právním státě "je nepřijatelné, aby se stát dopouštěl zásahů do práv jednotlivce bez toho, [aby] tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, [aby] jednotlivce seznámil s jeho logickým a spravedlností odpovídajícím právním základem" [POSPÍŠIL, I. Právo na

spravedlivý proces (čl. 36) In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Wolters Kluwer: Praha, 2012, str. 743].

Požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí je dále úzce spojen i s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva; pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí omezují prostor pro případnou svévůli a zajišťují i podobné posuzování podobných případů [nález sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739)]. Tento požadavek je o to naléhavější za situace, kdy právní úprava, na jejímž základě se rozhoduje, je tvořena jen velmi obecnými principy. Pokud je totiž zákonná úprava velmi obecná a zároveň dlouhodobě a systematicky nedochází k řádnému a konkrétnímu odůvodňování soudních rozhodnutí, osoby zvažující podání k soudu neví - a ani vědět nemohou, jaká rozhodnutí mohou očekávat, a též soudy, bez bližších vodítek, mohou rozhodovat velmi arbitrárně. Principy právní jistoty a předvídatelnosti práva jsou potom výrazně oslabeny a narušeny. To se týká i oblasti rozhodování o podmíněném propuštění, kde je zákonná úprava formulována dosti obecně, a navíc se zde neuplatní ani sjednocující role Nejvyššího soudu. S ohledem na zmíněné ústavní principy právní jistoty a předvídatelnosti práva je však nezbytné, aby odsouzeným bylo předem zřejmé, jak soudy vykládají jednotlivé podmínky stanovené zákonem a které skutečnosti jsou klíčové zejména při posuzování splnění podmínek polepšení a očekávání vedení řádného života. Proto je třeba trvat na řádném odůvodňování rozhodnutí o podmíněném propuštění; na jednotnost tohoto rozhodování pak musí dohlížet především soudy druhého stupně.

I v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění jsou tedy soudy povinny svá rozhodnutí řádně, přesvědčivě a logicky odůvodnit. Jak Ústavní soud připomněl již v nálezu sp. zn. III. ÚS 611/2000 ze dne 22. 3. 2001 (N 51/21 SbNU 439), v řízení je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, z nichž je možno s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti usoudit, zda a případně nakolik dosavadní výkon trestu splnil u odsouzeného svůj předpokládaný účel, byť vzhledem k povaze věci bude úsudek soudu v tomto ohledu vždy ohrožen jistým stupněm rizika nesprávnosti. Mimo jiné si tedy nelze vystačit pouze s informacemi o trestní minulosti odsouzeného, a to především při hodnocení podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu (to by mohlo vést i k porušení ústavního zákazu dvojího přičítání). Naopak zásadně je třeba zjistit a zohlednit též aktuální poznatky

k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017, bod 32). Pokud obecné soudy tuto povinnost nesplní či pokud zjištěné relevantní skutečnosti řádně nezohlední, mohou porušit právo odsouzeného na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000 ze dne 22. 3. 2001 (N 51/21 SbNU 439), nálezy sp. zn. II. ÚS 2503/16 ze dne 4. 10. 2016 (N 185/83 SbNU 37) a nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017 (N 4/84 SbNU 69), bod 22]. Opatřené podklady tedy soudy musí řádně zhodnotit; přitom jejich úvaha musí být věrohodná, logická a s dostatečnou oporou mimo jiné i v návrzích a podáních účastníků řízení [nálezy sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti (nálezy sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 13. 8. 2018, bod 21).

Problematičnost posouzení obecných soudů se přitom týká jak podmínky polepšení, tak podmínky prognózy řádného života, respektive i dalších aspektů odůvodnění obecných soudů. Obecné soudy sice ve prospěch odsouzených posoudí podmínku jeho polepšení za splněnou, fakticky se však ve svých rozhodnutích vůbec nevěnují tomu, zda je pozitivní chování při výkonu trestu známkou skutečné změny životního postoje a náhledu odsouzeného. Naopak podmínku budoucího vedení řádného života zhodnotily takřka výlučně na základě minulého chování odsouzeného. Obecné soudy se naopak vůbec nezabývají tím, zda odsouzený v aktuálním výkonu trestu činí kroky a snaží se, aby se napravil a v budoucnu již k páčání trestné činnosti nepřistupoval, či tím, jak aktuálně nahlíží na svou předchozí trestnou činnost, zda identifikoval okolnosti, které ho k ní vedly, a zda překonal subjektivní příčiny svého minulého závadného jednání. Dokonce se soudy mnohdy nezabývají ani aktuálním rodinným zázemím odsouzeného, ale opět odkazují na předchozí zkušenost.

Nicméně vzhledem k tomu, že dosud nejsou jasné principy a východiska, z nichž soudy vycházejí, respektive mají vycházet při rozhodování o podmíněném propuštění, vyvstávají problémy v oblastech předvídatelnosti práva a právní jistoty i rovnosti mezi účastníky, a nakonec i v oblasti řádného odůvodnění rozhodnutí. I výzkum v minulosti došel k závěru, že je to právě neurčitost zákonných ustanovení, která vede k častému nedostatečnému odůvodnění rozhodnutí o podmíněném propuštění (srov. ROZUM, J. a kol. Institut dohledu u podmíněného propuštění:

Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: IKSP, 2014, str. 101-102; dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/298.pdf>). Za popsaného stavu, kdy existuje systémový problém zákonné úpravy i justiční praxe, která nebyla schopna velmi neurčitě vymezené zákonné podmínky podmíněného propuštění uspokojivě a jednotně vyjasnit, může být výrazně ohroženo právo odsouzených na spravedlivý proces, a to ve více aspektech.

Ústavní soud definoval podmínku polepšení. Polepšení může podle zákonné úpravy odsouzený prokázat po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností. Je přitom zřejmé, že ne každý aspekt chování či plněná nebo neplněná povinnost odsouzeného značí jeho polepšení či nepolepšení a může být relevantní při posouzení této podmínky. Tak například nedodržování striktního vězeňského režimu - kupříkladu nedbalým stláním postele - může být považováno za neplnění si svých povinností, avšak nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil. Chování a plnění povinností odsouzeného je tak třeba posuzovat právě ve světle možného polepšení. Polepšení může příkladmo nasvědčovat, pokud se odsouzený účastní programů určených k předcházení trestné činnosti, rozezná a reflektuje okolnosti, které v minulosti přispěly k tomu, že páchal trestnou činnost, pracuje, přestože před nástupem nebyl dlouhodobě zaměstnán, zlepšuje své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve společnosti, získává náhled na svoji trestní minulost a upřímně lituje svého jednání nebo pokud ve výkonu trestu výrazně neporušuje své povinnosti (například opakovaným užíváním omamných látek). Obecně ovšem není vhodné vycházet pouze z počtu nasbíraných kázeňských odměn či trestů; takové číslo bez uvedení, za co byly uloženy, je nevypovídající z hlediska polepšení a nápravy, navíc nelze pominout ani odlišnou a v čase se proměňující praxi jednotlivých věznic při udělování kázeňských odměn a trestů. Při zvažování, zda se odsouzený polepšil, je tak třeba primárně hodnotit, za co mu byly uloženy kázeňské odměny či tresty, nikoli však kolik mu jich bylo uloženo. Za znak či projev polepšení či nepolepšení odsouzeného nelze bez bližšího odůvodnění považovat jednoduché skutečnosti nenavázané na změnu jeho vnitřního postoje, jako třeba uklizení podlahy či naopak nepořádek na cele. Lze mít za to, že každý odsouzený žádající o podmíněné propuštění by zpravidla měl získat alespoň nějakou kázeňskou odměnu. Pokud se tak nestalo nebo pokud má odsouzený nezaházený kázeňský trest, je to signál naznačující, že k polepšení nemuselo dojít. Nelze však souhlasit s názorem v praxi někdy uplatňovaným, že v takových

případech není vůbec namístě uvažovat o podmíněném propuštění (srov. VICHEREK, R. Podmíněné propuštění, citováno výše, str. 52-53). I v takových případech je totiž nutné zkoumat argumenty a jiné skutečnosti, které mohou svědčit o skutečném polepšení odsouzeného, bez ohledu na neexistenci kázeňských odměn či naopak existenci nezahmlených kázeňských trestů. Pokud obecné soudy ustáleně opakují, že smysl podmíněného propuštění nespočívá v tom, aby byli odsouzení po odpykání stanovené doby propuštění na svobodu jen za dobré chování či za dobrou práci ve výkonu trestu (s čímž Ústavní soud souhlasí), pak by samy neměly podmínku polepšení hodnotit mechanicky toliko podle počtu odměn a kázeňských trestů, tedy podle "dobrého chování" odsouzeného žádajícího o podmíněné propuštění.

Při posuzování chování a plnění povinností odsouzeného ve výkonu trestu je dále nutno reflektovat celý průběh výkonu trestu a vývoj odsouzeného v tomto průběhu. Odnětí svobody a mnoha na svobodu navázaných práv může být pro odsouzené šokem, přičemž přivyknutí si na vězeňský režim může být pro některé z nich často problematické. Nelze proto mechanicky hodnotit celý výkon trestu bez zohlednění běhu času a zvážení vývoje odsouzeného, zejména je-li vykonáván trest v delší výměře. Naopak je třeba zdůraznit, že zákon požaduje prokázání polepšení k době rozhodování o podmíněném propuštění. Pokud tedy odsouzený v prvotní fázi výkonu trestu ukazoval známky polepšení, ale v době předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění se choval opačným způsobem, soud takové jednání jistě nebude definovat jako polepšení; a podobně ani neplnění povinností v počátku výkonu trestu nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil později. Byť tedy výkon trestu tvoří jeden celek (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 1363/17 ze dne 18. 7. 2017, bod 13), pro účely podmíněného propuštění lze rozlišovat různé fáze adaptace, a to zejména v případě delších nepodmíněných trestů odnětí svobody. Dřívější porušení povinností odsouzeným jistě může mít vliv na rozhodnutí o tom, že se odsouzený nepolepšil. Pokud však svým pozdějším jednáním odsouzený prokázal, že se polepšil a že se snaží minimalizovat pravděpodobnost páčání trestné činnosti po případném podmíněném propuštění, pak ono dřívější porušení jeho povinností samo, a při splnění ostatních zákonných podmínek, nemůže zamezit pozitivnímu rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění.

K podmínce očekávání vedení řádného života Ústavní soud uvedl, že podmínka prokázání polepšení je úzce svázána s další podmínkou, která se týká

předpokladu vedení řádného života odsouzeného v budoucnu, jež logicky (ne však nutně) navazuje na polepšení. Zatímco tedy polepšení sleduje aktivitu a změnu odsouzeného v blízké minulosti, popřípadě v přítomnosti, očekávání vedení řádného života je orientováno do budoucna. Dotčená podmínka přitom existuje ve dvou variantách; alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění. Není přitom vyžadováno stoprocentní přesvědčení o tom, že odsouzený nespáchá další trestný čin; očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním.

Ústavní soud se již v minulosti vyjádřil k interpretaci neurčitého pojmu "řádný život". V nálezu sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017 (N 151/86 SbNU 527) v kontextu podmíněného odložení trestu odnětí svobody Ústavní soud uvedl, že pod tímto pojmem je dnes nutné chápat spíše minimální rámec vedení řádného života, který společnost v zásadě požaduje od všech občanů a který se vyznačuje především nepácháním trestných činů či nepácháním opakovaných přestupků (u osob již odsouzených je na tomto nutné trvat nejpřísněji zejména v souvislosti s činností, pro kterou tyto osoby již byly odsouzeny; srov. i usnesení sp. zn. III. ÚS 1745/10 ze dne 15. 7. 2010). V konkrétním případě přitom může být potřebné zavázat odsouzeného ještě dalšími omezeními či povinnostmi nad onen minimální rámec respektování právních norem, který je společný pro všechny odsouzené. V takové situaci by soud měl tyto další omezení či povinnosti stanovit výslovně. Uložené omezení či povinnosti by přitom měly vycházet z poznání charakteristik a specifík odsouzeného a měly by jej vést k vedení správného života (např. skrze získání vhodné pracovní kvalifikace či skrze zákaz návštěv nevhodných prostředí či styku s určitými osobami, srov. nálezu sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, body 20-21).

Od uvedeného vymezení pojmu "řádný život", který se vyznačuje především nepácháním trestných činů či nepácháním opakovaných přestupků, a to zejména "v souvislosti s činností, pro kterou byl[a] [dotčená osoba] již odsouzen[a]" (usnesení sp. zn. III. ÚS 1745/10 ze dne 15. 7. 2010; nálezu sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, bod 21), není důvod se odchylovat ani v kontextu podmíněného propuštění. I zde je tedy namísto jej chápat právě jako minimální rámec vedení

řádného života, tedy jako očekávání nepáchání další trestné činnosti. Naopak od odsouzených, jejichž negativní rysy se často utvářely celá dlouhá léta, nelze očekávat, "aby najednou byli dokonalejší než dokonalí" (NOVOTNÝ, O. O trestu a vězeňství. Praha: Academia, 1969, str. 213; nálezn sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, bod 24). Přitom i jim soudy mohou podle § 89 odst. 2 trestního zákoníku navíc uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 trestního zákoníku směřující k tomu, aby podmíněně propuštěný odsouzený vedl řádný život. Účelem takových omezení či povinností je předcházet riziku páchání další trestné činnosti.

Jako *obiter dictum* potom Ústavní soud poznamenává, že stát by měl v souladu s doporučením Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2003) 22, o podmíněném propuštění, zavést systém analyzující a předpovídající rizika konkrétních odsouzených, který by soudci mohli používat jako objektivní pomůcku při stanovování předpovědi vedení řádného života (viz bod 37 přílohy k doporučení). V současnosti soudcům nezbyvá než činit předpověď o tom, zda bude odsouzený znovu páchat trestnou činnost či nikoli, pouze na základě své profesní a životní zkušenosti, což i přes snahu soudců může vést k dojmu, že jejich rozhodování je spíše subjektivního než objektivního rázu. Pokud zákon ukládá předpovídat riziko páchání trestné činnosti, bylo by namístě, aby subjektivní rozhodnutí soudu bylo podpořeno objektivně odborně zpracovanou předpovědí. Vzhledem k tomu, že stát nevytvořil takový nástroj nabízející spolehlivou předpověď trestní budoucnosti odsouzeného, dnes k rozhodování dochází jen na základě omezených údajů, které mají soudci k dispozici.

Jak vyplývá z odborné literatury vycházející z podrobného studia praxe, soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost, včetně možných předchozích propuštění na svobodu (VICHEREK, R. Podmíněné propuštění, citováno výše, str. 56-57). Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti, a tedy jsou vskutku relevantní při rozhodování o podmíněném propuštění. Se zajištěním uvedených potřeb (zaměstnání, ubytování) přitom odsouzeným často pomáhají Probační a mediační služba České republiky, sociální kurátoři či jiné organizace zaměřené na

resocializaci propuštěných, jejichž podklady proto mohou hrát významnou roli při rozhodování o podmíněném propuštění.

Obecně relevantním je pak samozřejmě též faktor trestní minulosti odsouzeného, byť je třeba zdůraznit, jak vyplývá z konstantní judikatury Ústavního soudu, že prognóza vedení řádného života se vztahuje k budoucnosti, tj. k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu, a na její nedostatek tedy nelze usuzovat výlučně na základě minulého chování odsouzeného. Pokud by navíc závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného byl založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, došlo by navíc i k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* dle čl. 40 odst. 5 Listiny [nález sp. zn. III. ÚS 1735/10 ze dne 12. 5. 2011 (N 90/61 SbNU 405), body 25-27; nález sp. zn. II. ÚS 2503/16 ze dne 4. 10. 2016 (N 185/83 SbNU 37), bod 16; nález I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017, bod 23]. Jak tedy Ústavní soud explicitně vysvětlil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017 (bod 32), trestní minulost odsouzeného obecně představuje také důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně hodnocení prognózy vedení řádného života v budoucnu zásadně nemůže být založeno jen na ní. Naopak je při něm nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti na straně odsouzeného.

Ani trestní minulost odsouzeného tedy nelze hodnotit mechanicky, tedy například sledovat jen počty minulých odsouzení či nevyužitých šancí podmíněného propuštění. Bez zasazení do kontextu kriminální kariéry a života odsouzeného není samo o sobě určující, kolikrát byl odsouzený trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody či kolikrát se neosvědčil po podmíněném propuštění. Jak Ústavní soud naznačil již výše (viz bod 32 tohoto nálezu), žádná z těchto skutečností nemůže sama o sobě vyloučit možnost podmíněného propuštění, pokud odsouzený opravdově změnil svůj život. Kritika opačné, nepřijatelně zjednodušující a mechanické praxe ostatně zaznívá i v odborné literatuře: "Souady a státní zástupci ale velice často předjímají, že spáchaná trestná činnost v minulosti vede automaticky k nejisté prognóze vedení řádného života. A jedinou oporou pro jejich názor je právě ona v minulosti páchaná trestná činnost. Opomíjí pak vše

ostatní, co odsouzený předkládá. Jeho další život, průběh výkonu trestu, hodnocení věznic, absolvované programy, spolupráci s třetími stranami včetně [Probační a mediační služby České republiky] nebo připojení se ředitele věznic. Často nechávají bez povšimnutí i vlastní iniciativu odsouzeného a vše, čím si prošel on sám, a jak se na další život připravil. Takto nastavené podmíněné propuštění svoji funkci jistě neplní." (SCHNEEDÖRFLER, P. Tři podmínky - poznámky k institutu podmíněného propuštění. Státní zastupitelství. 2018, 2, str. 35).

Při interpretaci kriminální minulosti odsouzeného soudy musí dbát na to, jakou vypovídající hodnotu jednotlivé informace mají. Při hodnocení prognózy řádného života není obecně vyloučeno zohlednění celé trestní minulosti odsouzeného, například včetně starších a již zahlazených odsouzení (zahlazení odsouzení ve smyslu § 106 trestního zákoníku má mít důsledky primárně v občanském a pracovním životě, popřípadě při interpretaci vybraných ustanovení trestního zákoníku, která na zahlazení pamatují; srov. i DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, § 106, body 3 a 4). Na druhou stranu ovšem kupříkladu ojedinělé trestné jednání odsouzeného staré několik desetiletí nemůže takřka nic vypovídat o tom, zda lze očekávat, že nyní po případném propuštění odsouzený povede řádný život. Podobně jako tomu je u relevance kázeňských odměn a trestů pro posouzení polepšení odsouzeného, ani hodnocení očekávání vedení řádného života nelze založit na pouhých počtech odsouzení či výkonů nepodmíněného trestu odnětí svobody. Takové údaje jsou příliš zobecňující pro úsudek o možném budoucím vedení řádného života odsouzeného v konkrétním případě. Je tak nutné analyzovat vývoj trestné činnosti odsouzeného z hlediska její frekvence a závažnosti, a to zejména v letech předcházejících spáchání trestného činu, za který odsouzený vykonává trest. Je přitom třeba mít na paměti, že podle kriminologických výzkumů dochází k opouštění kriminální dráhy postupně; jedná se tedy o delší proces, nikoli jednorázovou změnu [srov. BOTTOMS, A. a SHAPLAND, J. 2014. Can Persistent Offenders Acquire Virtue? *Studies in Christian Ethics*, 2014, 27(3), str. 318-333; FARRALL, S., BOTTOMS, A. a SHAPLAND, J. Social structures and desistance from crime. *European Journal of Criminology*, 2010, 7(6), str. 546-570; SHAPLAND, J. a BOTTOMS, A. Reflections on social values, offending and desistance among young adult recidivists. *Punishment & Society*, 2011, 13(3), str. 256-282]. A tak například pokud se prodlužují doby mezi pácháním jednotlivých

trestných činů odsouzeným, může to značit spíše to, že odsouzený je na správné cestě opustit kriminální kariéru, než že se jedná o chronického recidivistu, kterého je třeba co nejpřísněji oddělit od společnosti.

Naopak zejména opakovaně páchaná trestná činnost v krátkých intervalech následujících po propuštění z předchozího výkonu trestu odnětí svobody může naznačovat, že od odsouzeného nelze očekávat vedení řádného života; to však platí jen za podmínky, že odsouzený neprokáže, že v mezidobí došlo k takovému polepšení a změně postoje, které poskytují podstatnou naději, že po novém podmíněném propuštění povede řádný život. V tomto ohledu může být relevantním důležitým ukazatelem, například pokud odsouzený sám rozpozná a uzná podmínky, jež v minulosti přispěly k páchání jeho trestné činnosti, a vyrovnává se s nimi.

Nelze zapomínat ani na skutečnost, že nehledě na sledované účely trestu může být pobyt ve vězení spjat též s negativními vlivy a účinky na odsouzené. Jak z hlediska jednotlivého odsouzeného, tak z hlediska celospolečenského je proto velmi podstatné, aby odsouzení byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, a to třeba i "jen" podmíněně, ve správný čas, kdy u nich již bude splněn účel trestu, a naopak ještě nepřeváží negativní působení vězeňského prostředí a pobytu v něm (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017, bod 35). V tomto ohledu lze zmínit, že při pobytu ve vězení odsouzení příkladmo mohou ztratit některé návyky a dovednosti nezbytné pro život na svobodě a ve srovnání s pevným řádem ve vězení pro ně po propuštění může být náročné zvyknout si na samostatný život na svobodě, plný možností, nejistoty a odpovědnosti; odsouzení mohou být během uvěznění vytrženi ze svých společensky žádoucích a užitečných vazeb nebo naopak mohou navázat i nové společensky nežádoucí a škodlivé vazby, které je po propuštění na svobodu budou spíš než k řádnému životu směřovat k opětovné trestné, respektive společensky nežádoucí činnosti. Navíc je třeba si uvědomit, že ne vždy jsou také vězeňské programy zacházení realizovány kvalitně; v roce 2015 hlavní psycholog Vězeňské služby České republiky zhodnotil způsoby zacházení ve vězení jako poměrně neefektivní (JIŘIČKA, V. Efektivní zacházení s pachateli násilných trestných činů s poruchami osobnosti v podmínkách penitenciární péče. Praha, 2015. Dostupné z: . Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, str. 55).

Ostatně míru rizika, jež je inherentně spjata s podmíněným propuštěním, lze zmírnit uložením doprovodných opatření předvídaných v § 89 odst. 1 a 2 trestního

zákoníku: dohledu či přiměřených omezení a přiměřených povinností. Z doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2003) 22, o podmíněném propuštění, dokonce plyne, že zejména stanovení probačního dohledu by při podmíněném propuštění na svobodu mělo být pravidlem (bod 3 přílohy k doporučení). Je třeba mít totiž na paměti, že tato doprovodná opatření, a zejména probační dohled, mohou výrazně napomoci k dovršení nápravy odsouzených a usnadnit jim přechod z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu. Z toho ostatně vychází i český trestní zákoník, podle něhož má probační dohled sloužit v důsledku jednak k ochraně společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti (sledováním a kontrolou chování pachatele) a jednak k pomoci pachateli k vedení řádného života v budoucnu, jak stanoví § 49 odst. 2 trestního zákoníku (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017, bod 36).

Trestní minulost je aspektem, který je namístě zohlednit při posuzování očekávání vedení řádného života odsouzeného v budoucnu. Nelze jej však hodnotit formalisticky - tedy kolikrát již byl dotčený odsouzen, kolikrát vykonával nepodmíněný trest odnětí svobody či kolikrát porušil podmínky podmíněného propuštění. Naopak je třeba vzít v potaz, před jak dlouhou dobou a z jakých důvodů došlo ke spáchání předchozích trestných činů a zda lze od odsouzeného na základě jeho (aktuálního) výkonu trestu očekávat, že povede řádný život. Není také možné hodnotit pomocí stejných kritérií trestní minulost osob odsouzených za různé druhy kriminality, například majetkovou a násilnou trestnou činnost, jelikož možnosti polepšení a očekávání řádného života budou u těchto skupin pachatelů zpravidla odlišné. Výše uvedené jsem čerpal z Ústavního nálezu II. ÚS 482/18, ze dne 28.11.2018.

4. HISTORICKÝ VÝVOJ

Institut podmíněného propuštění má v naší společnosti poměrně dlouhou a bohatou historii. V tomto kontextu chceme uvést, že v nedávné historii jsme měli úplné jiné tresty, například odplatné tresty, ale také trest smrti nebo dokonce i útrpné právo, všechny tyto tresty byly postupně nahrazeny trestem nepodmíněného odnětí svobody. Na toto nepodmíněné odnětí svobody tak navázal právě institut podmíněného propuštění nebo podmíněného trestu. Institut podmíněného trestu či

podmíněného propuštění byl v našem legislativním rámci ukotven spolu se vznikem samostatné Československé republiky v roce 1919.

4.1 Vývoj v období druhé poloviny osmnáctého století do vzniku ČR

Ještě, než začnu popisovat toto období, tak zmíním, že ve středověku v zásadě nebyla žádná ochrana, kterou by poskytovalo tehdejší právo. V praxi znamenalo že pokud byl někdo někým poškozen, tak tímto vzniklá škoda se řešila tak, že byla postižena celá rodina, to se týkalo například majetku, ale byla zde i varianta, že byl postižen celý rod.

Nicméně právě v sedmnáctém a osmnáctém století již byla situace poněkud jiná, v tomto období sledujeme ve společnosti jiné státní zřízení, které se nazývalo feudálním absolutismem. V českých zemích tak sledujeme, že celé právo bylo postaveno na městském právu, zde musím zmínit velký význam Koldínova zákoníku, který byl sepsán v roce 1579. Tento Zákoník se také jinak nazýval Práva městská království českého, jeho právní úprava vstoupila v platnost koncem sedmnáctého století, později se stal závazným také pro města moravská. Toto byl první významný počín v oblasti práva v českých zemích, nicméně došlo k jeho plné náhradě. V roce 1769 vznikl takzvaný Tereziánský zákoník. Když se blíže zaměřím na Tereziánský zákoník, je nutno konstatovat, že obsahuje jak hmotněprávní část, tak i procesněprávní. Kromě jiného Tereziánský zákoník věnuje také velkou pozornost tortuře, ale také pravidlům, za kterých může být tortura používána. Nicméně tereziánský zákoník byl pořád postaven na principu msty, to znamená, že se někdo trestal za to, že způsobil škodu společnosti, nebo konkrétnímu člověku, odsouzení takového člověka v sobě zahrnovalo princip msty. Tereziánský zákoník poněkud nedokázal vnímat to, že na jedné straně je zločin a na straně druhé je zase trest. Mezi trestem a zločinem rozhodně nebyla vhodným způsobem nastavena přiměřenost, v tomto kontextu bych měl spíše konstatovat, že hlavní smysl

Tereziánského zákoníku bylo to, aby lidi strašil a oni radši upustili od trestné činnosti.³⁸

Plynutím času v roce 1787 v českých zemích začal platit Všeobecný zákoník o zločinech a trestech. Toto bylo již v období, které se příhodným způsobem nazývalo jako osvícenský absolutismus, který se inspiroval pochopitelně osvícenským myšlením, tehdejšími vládci byl právě Josef II. Na dobu, ve které byl v platnosti, byl skutečně dokonalý, zejména se vyznačoval vysokým stupněm jednoduchosti, ovšem i když byl velmi stručný, tak zároveň byl komplexní. Na rozdíl od Tereziánského zákoníku zde byla již stanovena úměrnost mezi stupněm provinění a trestem. Jinak řečeno tento zákoník již vnímal, do jaké míry je porušení zákona ohrožující pro celou společnost, ale také se již snažil o nápravu pachatele trestného činu, to bylo velmi pokrokové. Tento zákoník byl totiž postaven na dvou základních zásadách – *nullum crimen sine lege* – jinak řečeno není žádný zločin bez zákona, druhou zásadou byla *nulla poena sine lege* – není možno udělit trest bez zákona. V praxi se tyto dvě zásady uplatňovaly tak, že trestné bylo jenom takové jednání a chování, které bylo v trestném zákoníku pevně uvedeno, dále za každé porušení byla stanovena pevná sankce. Nicméně na druhou stranu i v tomto zákoníku byly stanoveny sankce, které dnes považujeme za nemožné resp. odporující lidským právům – tedy kruté tělesné tresty.

Prvního září roku 1852 vstoupil v platnost nový zákon, který se zaměřil na zločiny, přečiny a přestupky, tento nový zákon byl v platnosti poměrně dlouhou dobu, to znamená, že upravoval tuto oblast ve všech českých zemích.³⁹ Důležité uvést, že tento nový zákon byl vlastně novelou zákona, který ovšem byl uveden v platnost až od roku 1803. Tato legislativní úprava z roku 1803 se také nazývala jako *Knihy práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského a přestupky*. Legislativní úprava nebo novelizace tohoto zákona z roku 1852 se ale významným způsobem lišila, byl zde patrný opravdu velký rozdíl. Ten spočíval v tom, že se již zabýval také hmotným hlediskem, další významný rozdíl spočíval také v tom, že rozlišoval zločiny a přestupky, ale šel i dále v tom smyslu, že charakterizoval i

³⁸ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměň. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.

³⁹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměň. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.

přečiny. Co se týká procesního charakteru, tak to přenechal dalším legislativním normám, například můžeme jmenovat Řád soudu trestního. Hlavní smysl této nové legislativní úpravy je také v tom, že sjednotil určitou roztržitost dalších právních úprav, navíc tento nový zákon byl platný na celém území Rakouska – Uherska.

Právní úprava, která pochází z roku 1852 byla opravdu velmi výjimečná i v tom, že byla do značné míry také progresivní. Při bližším pohledu totiž zjistíme, že v ní jsou ukotveny již určité principy podmíněného propuštění, dnes to je pochopitelně úplně jinak, ale v roce 1852 již pozorujeme určité zárodky podmíněného propuštění. Dle platné legislativní úpravy z roku 1852 totiž bylo možné podmíněné propuštění jenom na základě dvou způsobů. První spočíval v tom, že veřejný úřad k tomu dal svolení, mohl tak učinit i žalobce. V takovém případě to znamenalo, že podmíněné propuštění bylo postaveno na zásadě, že trest byl vykonán, ale také se nikde neuvádělo, jak by měl být zhlazený. Nebylo zde totiž výslovně uvedeno, kdy k prominutí trestu podmíněným způsobem může dojít. Takové zhlazení bylo možné, a to s ohledem na pachatele, ale také zdali to dovolí odpovědné orgány.⁴⁰

Na jedné straně zde tedy máme zárodek podmíněného trestu, ale musíme uvést také to, že tato právní úprava z roku 1852 přináší i jiný nástroj – záměna trestu. K záměně trestu dle tohoto zákona mohlo dojít pouze a jenom tehdy, pokud již byl trest uložen a zároveň nebyl tento uložený trest vyšší než odsouzení k pěti letům. Dále zde byla také stanovena další podmínka, která spočívala v tom, že pokud by byl pachatel dále uvězněn, tak by byla způsobena škodě jeho rodině, která se ale nemohla na trestné činnosti nijak podílet. Pokud tedy byly tyto dvě základní podmínky naplněny, tak mohlo dojít k tomu, že celkový trest mohl být snížen i na méně než půl roku, ale zbytek trestu musel být nějakým způsobem nahrazen. V tomto případě spíše můžeme hovořit o tom, že došlo ke změně trestu. V některých případech bylo dokonce možné, že trest nebyl udělen vůbec, ale byl nahrazen finanční pokutou, ovšem tato finanční částka musela odpovídat tomu, jaký má odsouzený majetek.

⁴⁰ LEPAŘ, Mojmir. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, č. 117 Ř. z.: s dodatky o tisku, spolcích, potravinách, nemocech a j. : podle změn a rozhodnutí až včetně r. 1917*. 4. rozmn. vyd. Praha: Ed. Grégr, 1918.

Jistou zajímavostí také je, že tento zákoník z roku 1852 byl v českých zemích v platnosti až do vzniku Československa v roce 1918. To, že k této situaci došlo mělo pochopitelně svůj význam, ten spočíval v tom, že bylo nutné, aby byla zachována soudržnost stávající právní úpravy s právní úpravou novou. Smysl tedy spočíval v tom, aby nedocházelo ke chaosu, k nejasnostem, ale také k dalším možným zmatečným situacím. Jednalo se o to, aby přechod na novou právní úpravu byl maximálně plynulý. Se vznikem Československa sledujeme, že nová republika se primárně snaží, aby docházelo k maximální možné míře k unifikaci v případě trestního práva. Dokonce za tímto účelem bylo zřízeno také samostatné ministerstvo. Nicméně trestní zákoník ve své podstatě zůstal v platnosti až do roku 1938, v tomto roce totiž vznikl Protektorát Čechy a Morava. Poté, co se stalo Československo součástí Velkoněmecké říše, již nemohla být řeč o žádné demokracii, toto se týkalo pochopitelně i trestního práva, naše platná legislativní úprava byla nahrazena německou právní úpravou. Ke změně tedy mohlo dojít až po roce 1945. Dále zde bylo určité mezidobí mezi lety 1945 – 1950. V roce 1950 byla teprve schválena nová trestní úprava.

4.2 Situace v letech 1919 – 1962

Pokud se ale blíže zaměřím na legislativní úpravu z roku 1919, dle ustanovení §10 zákona 562/1919 ne každý odsouzený měl možnost požádat ihned o podmíněné propuštění, musel dodržet celou řadu podmínek. Za prvé tento institut zde byl jenom pro pachatele, kteří byly řádným způsobem odsouzení k trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok. Dále zde byly ale i další podmínky. Kupříkladu lze uvést, že podmíněně propuštěn mohl být jenom pachatel, který již vykonal alespoň dvě třetiny svého trestu. V případě, že se jednalo o pachatele trestné činnosti, který byl odsouzen k trestu doživotí, tak musel mít odpykáno alespoň patnáct let. Toto jsou takzvané objektivní podmínky, které museli pachatelé trestné činnosti naplnit, aby si vůbec mohli požádat o podmíněné propuštění. Kromě těchto objektivních podmínek zde ale máme také subjektivní podmínky. Do těch řadíme primárně to, že zde muselo být opodstatněné očekávání toho, že se propuštěný pachatel bude na svobodě chovat řádným způsobem. To se hodnotilo také podle toho, jak se tento pachatel choval v době, kdy byl ve věznicí a vykonával

zde svůj trest. Dále řadíme do subjektivních podmínek také to, do jakého prostředí po propuštění pachatel vlastně půjde, kde bude žít, jaké budou poměry, posuzovalo se i to, co ho čeká v případě, že bude propuštěn na svobodu.

Jak tedy probíhal rozhodovací proces, který se týkal institutu podmíněného propuštění? V zásadě to bylo jednoduché, platilo, že pachatel trestné činnosti mohl být podmíněně propuštěn jenom a pouze tehdy, pokud splnil objektivní podmínky tohoto propuštění. Nakonec o všem rozhodoval soud, který krom objektivních podmínek přihlížel především k subjektivním podmínkám, tedy soud měl poslední slovo. Co se týče této rozhodovací pravomoci, v praxi se jednalo o komisi pro podmíněné propuštění z trestu. Komise byla vždy zřízena u každého sborového soudu. Dle §1 zákona 451/1919 se jednalo o samostatný sborový soud I. Stolice pro věci trestní. Složení členů této komise bylo státní zástupce a dále dva soudci. Také je zajímavé, že činnost této komise se řídila nařízením vlády.⁴¹

Komise mohla svou činnost zahájit dle svého uvážení, ale také tehdy, pokud si o podmíněné propuštění požádal sám odsouzený. Tehdejší legislativa dokonce doslova uváděla, že ředitel věznice má povinnost navrhnout podmíněné propuštění všech odsouzených, kteří naplňovali objektivní podmínky, které jsou nutné k tomu, aby odsouzený mohl být propuštěn na svobodu podmíněným způsobem.⁴²

V případě, že komise se usnesla na tom, že trestaný může být podmíněně propuštěn na svobodu, nebylo k tomuto rozhodnutí možno podat žádný opravný prostředek. Na druhou stranu, pokud komise nevyslovila souhlas s podmíněným propuštěním, odsouzený měl právo si podat stížnost. Takovou stížnost již ale řešilo Ministerstvo spravedlnosti. Odvolací orgán měl pravomoc rozhodnutí komise změnit, ale pouze pokud pachatel splnil všechny zákonem stanovené podmínky podmíněného propuštění. Rozhodnutí odvolacího orgánu již bylo konečné, nebyla zde žádná možnost opravného prostředku. V případě, že odvolací orgán vyjádřil souhlasné stanovisko s původním rozhodnutím, odsouzený si mohl podat novou žádost o propuštění na svobodu až po stanovené lhůtě, jednalo se o lhůtu jednoho roku.⁴³

V případě, kdy byl odsouzený podmíněně propuštěn na svobodu, tak musel zcela jednoznačně prokázat, že na svobodě povede řádný život. V takovém případě

⁴¹ Nařízení vlády 598/1919

⁴² Zákon č. 562/1919

⁴³ Zákon č. 562/1919

byla stanovena zkušební doba. Zde platilo, že zkušební doba se vždy rovnala zbytku trestu, ale nemohla být kratší než dva roky. V případě odsouzeného na doživotí, tak byla tato zkušební doba stanovena na dobu deseti let. V případě odsouzených na doživotí byla stanovena nejvyšší doba podmíněného propuštění. Krom toho mohl být podmíněně propuštěný podroben další kontrole ze strany státu. V praxi se jednalo o to, že podmíněně propuštěnému byl stanoven takzvaný ochranný dozor, dále mohl být omezován tak, že mu bylo stanoveno místo pobytu, zároveň byl omezen na způsobu života, příkladem třeba nemohl vycestovat do zahraničí, apod. Ochranný dozor vykonával vždy místně příslušný soud, tedy soud, kde měl odsouzený trvalý pobyt. Ochranným dozorem byla pověřena osoba, nejčastěji se jednalo o důvěrníka, později bylo možné se setkat s názvem ochranný dozorce. Odsouzený, který byl podmíněně propuštěn tak musel plnit pokyny, které mu stanovil soud.⁴⁴

V případě, že nebyl přidělen podmíněně propuštěnému jeho ochranný dozorce, tak měl povinnost tuto činnost vykonávat po celou zkušební dobu ředitel věznice. Povinnost vykonávat dozor spočívala v tom, že každé čtvrtletí si nechal zasílat zprávy, jakým způsobem se podmíněně propuštěný chová ve společnosti, například od jeho zaměstnavatele a dalších úřadů či institucí. Ovšem v případě, že odsouzený neplnil podmínky podmíněného propuštění, tak ředitel věznice mohl rozhodnout o tom, že se odsouzený vrátí zpět do věznice, v takovém případě jenom informoval o tomto svém rozhodnutí komisi.⁴⁵

Na jedné straně tak zde byla rozhodovací pravomoc ředitele věznice, který jenom a pouze informoval o svém rozhodnutí komisi, ale komise měla také svou vlastní rozhodovací pravomoc. Komise mohla rozhodnout, že se odsouzený vrátí do výkonu trestu do věznice, ale mohla tak učinit jenom v předem daných případech. To se týkalo například pokud se odsouzený chová na svobodě zahálčivým nebo nemravným způsobem, takové jednání se mohlo konkrétně odrážet v tom, že začal příliš požívat alkoholické nápoje nebo se věnovat hráčským aktivitám. To se týkalo situace, kdy byl odsouzen k dalšímu trestu, který byl ale minimálně tříměsíční. V takovém případě musel odsouzený znovu nastoupit do věznice, kde vykonával zbytek svého trestu.⁴⁶

⁴⁴ Zákon č. 562/1919

⁴⁵ Nařízení vlády č. 598/1919

⁴⁶ Zákon č. 562/1919

Ovšem v případě, že byl odsouzený podmíněně propuštěn a spáchal další trestný čin, tak opět rozhodovala komise, ta vždy rozhodovala tak, že přihlížela jakého trestného činu se odsouzený dopustil. V případě, že komise rozhodla, že se odsouzený vykoná zbytek trestu ve věznici, mohl odsouzený opět podat stížnost Ministerstvu spravedlnosti, proti rozhodnutí této instance již nebyla možnost žádného opravného prostředku. Rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti tak bylo konečné.⁴⁷

Pokud nastala situace, kdy komise rozhodla o tom, že odsouzený porušil podmínky svého podmíněného propuštění a musí se zpět vrátit do věznice, odsouzený si již nemohl podat další žádost o podmíněné propuštění, musel již celý zbytek trestu vykonat ve věznici.⁴⁸

V roce 1931 došlo legislativní úpravě, která řešila režim pro mladistvé pachatele trestné činnosti, to se týkalo i úpravy institutu podmíněného propuštění. Hlavní smysl této úpravy spatřuji v tom, že byl zde společenský zájem na tom, aby se i nadále prováděla různá výchovná opatření těchto skupin s cílem je více začlenit do společnosti. V praktické rovině to znamenalo, že institut podmíněného propuštění se u mladistvých pachatelů významným způsobem lišil od institutu podmíněného propuštění u osob dospělých. Jednalo se například o to, že o podmíněném propuštění zde nerozhodovala komise, ale dozorčí rada. Tato dozorčí rada se skládala ze státního zástupce, soudce a dvou přisedících. Mladiství mohl být podmíněně propuštěn jenom a pouze tehdy, pokud mu byl uložen trest odnětí svobodu na dobu delší než půl roku. Co se týká doby podmíněného propuštění tak opět platilo, že to byl celý zbytek trestu, ale minimálně se muselo jednat o dobu jednoho roku. V případě, že podmíněné propuštění nefungovalo, tedy mladiství nedodržel podmínky podmíněného propuštění na svobodu, tak si musel celý zbytek trestu opět vykonat ve věznici. Novou žádost o propuštění si odsouzený mohl podat již po půl roce.⁴⁹

Po skončení druhé světové války a po znovuoobnovení Československa, navazovala tehdejší právní úprava opět na právní úpravu z roku 1919, nicméně tento stav trval do roku 1950.

⁴⁷ Zákon č. 562/1919

⁴⁸ Zákon č. 562/1919

⁴⁹ Zákon č. 48/1931

Je tedy možné sledovat snahu, kdy institut podmíněného propuštění navazoval na to, jak byl ustanoven v roce 1919, ale bohužel se to nepodařilo zcela, byl zde cítit velký vliv nových společenských událostí. Například platilo, že institut podmíněného propuštění nemá svou vlastní legislativní úpravu, ale je vždy členěn do jiného zákona. Takové řešení lze vnímat jako poněkud nadbytečné.

Po roce 1950 mohl být odsouzený podmíněně propuštěn z výkonu trestu tak, že musel opět plnit konkrétní objektivní podmínky. První objektivní podmínka spočívala v tom, že musel ve VTOS strávit alespoň polovinu svého trestu. V případě, že byl odsouzený odsouzen na doživotí, mohl podat žádost o podmíněné propuštění až po patnácti letech. Dále zde byly i další, subjektivní podmínky. V tomto případě musel odsouzený ve vězení pracovat a chovat se takovým způsobem, který dával naději, že se opět stane řádnou součástí společnosti. Bylo nutné pozorovat určité chování, které tuto naději dávalo, jinak nebylo možné uvažovat o podmíněném propuštění.⁵⁰

Na jedné straně zde tedy jsou objektivní i subjektivní podmínky, tedy zdali vůbec odsouzený může požádat o podmíněné propuštění, dále se posuzovalo to, jakým způsobem se chová ve věznici, nicméně oprávněný orgán posuzoval i další skutečnosti, například jeho osobní i rodinné poměry. V případě, že všechny tyto podmínky byl schopen odsouzený naplnit, nebyl na podmíněné propuštění automatický nárok, tehdejší platná právní úprava totiž hovořila, že podmíněné propuštění může být, ale nemusí, to je zásadní rozdíl mezi právní úpravou po roce 1950 a právní úpravou platnou po roce 1919.

Zásadní je také to, kdo vlastně mohl rozhodovat o podmíněném propuštění, zde existovaly velké rozdíly oproti tomu, jak tento proces probíhal v období první republiky, tedy po roce 1919. Opět zde byla zřízena komise pro podmíněného propuštění, tato komise byla u každého krajského soudu. Tato komise také měla své členy, jednalo se o dva soudce z povolání, tyto soudce tehdy jmenoval ministr spravedlnosti, dále zde byly tři soudci lidu. Tato komise rozhodovala tak, že každý její člen měl svůj vlastní hlas, vždy tedy byl konečný verdikt stanoven převahou hlasů. Zásadní otázka také je, kdo vlastně mohl navrhnout podmíněné propuštění, rozhodně to nebylo automaticky jako v období první republiky. V této právní úpravě mohl podmíněné propuštění navrhnout jenom a pouze velitel věznice, dále

⁵⁰ Zákon č. 86/1950

velitel kárného útvaru či krajský prokurátor, rozhodně tak nemohl činit samotný odsouzený. Dokonce platilo, že odsouzený se ani nemusel účastnit jednání komise. Co se týče opravného prostředku proti rozhodnutí komise, to mohl učinit jenom a pouze krajský prokurátor, poté již přezkum činil ministr spravedlnosti.⁵¹

Celý proces podmíněného propuštění probíhal tak, že pokud ho schválila již zmíněná komise, tak krom jiného, tato komise zároveň určila zkušební dobu, která se pohybovala v rozmezí dvou až deseti let. Podmíněně propuštěný měl zároveň celou řadu podmínek, které musel plnit, zejména se jednalo o velký stupeň kontroly. Toto vše směřovalo k tomu, aby byl především řádně zaměstnán a pracoval, zapojil se do společnosti, ale zejména aby také dle svých možností splatil škody, které způsobil.⁵²

Pokud tedy všechny tyto podmínky trestaný skutečně splnil a komise to potvrdila, hledělo se na něho jakoby celý trest vykonal ve chvíli, kdy časově došlo k podmíněnému propuštění. Pokud ovšem nějaké podmínky nesplnil, nezbývalo nic jiného než celý zbytek trestu vykonal ve věznici. Pokud po propuštění nějakou podmínku porušil, krajský prokurátor navrhnul komisi, aby byl trestaný opět vzat do VTOS. Pokud chtěl opětovně odsouzený žádat o podmíněné propuštění, mohl tak žádost znovu podat po polovině zbývajících trestu. V případě, že doživotně odsouzený byl po patnácti letech podmíněně propuštěn, ale nedokázal vyhovět podmínkám, tak byl znovu vzat do výkonu trestu a nového podmíněného propuštění se mohl dočkat až po dalších patnácti letech.⁵³

Další zajímavostí bylo také to, že dle platné legislativní úpravy po roce 1950 platily konkrétní podmínky pro institut podmíněného propuštění jednotně jak pro dospělé, tak i pro mladistvé odsouzené. Jako mladiství pachatelé byly myšleny osoby, které v době spáchání trestného činu nebyly mladší patnácti let a zároveň nebyly starší osmnácti let. Určitá odlišnost tam byla, ta spočívala v případě, že pokud odsouzený neplnil podmínky podmíněného propuštění a nebylo mu ještě dvacet let. V takovém případě platilo, že pokud byly shledány nějaké výjimečné okolnosti, mohl tento mladiství dále setrvat na svobodě a pokračovat ve svém podmíněném trestu, nebyl tedy automaticky vzat zpět do výkonu trestu, nicméně se jednalo o skutečně výjimečné okolnosti. V takovém případě ale byla také

⁵¹ Zákon č. 87/1950

⁵² Zákon č. 86/1950

⁵³ Zákon č. 87/1950

prodloužena doba podmíněného propuštění, maximálně ale o dva roky, více to být nemohlo.⁵⁴

V průběhu času docházelo k celé řadě novelizací, které se týkaly i institutu podmíněného propuštění. První taková nastala již v roce 1953. V tomto roce došlo ke změnám v obsazování komise, která se zabývala právě institutem podmíněného propuštění. Do roku 1953 platilo, že členové komise byli tři, nově to byl jenom jeden soudce z povolání, kterého jmenoval stejně jako dříve ministr spravedlnosti, dále zde ale byli dva soudci z lidu. Platilo také, že žádost o podmíněné propuštění mohl podat jenom a pouze krajský prokurátor.

Další novelizace vstoupila v platnost počátkem roku 1957, tedy jenom za pouhé čtyři roky. V případě této novelizace došlo ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí, tento trest byl nahrazen novým trestem – trest odnětí svobody až na dvacetpět let. Nicméně v tomto případě platilo, že návrh na podmíněné propuštění takto odsouzeného člověka bylo možné podat až po vykonání patnácti let trestu odnětí svobody.

Právě novelizace, která vstoupila v platnost prvního ledna roku 1957 byla opravdu významná, jelikož rozhodování o podmíněném propuštění už nebyla v rukou komise. Tato pravomoc přešla na krajský soud. Kromě jiného zde byla provedena úprava, kdo mohl podat návrh na podmíněné propuštění. Stále takto mohl činit krajský prokurátor, ale nově tuto pravomoc měl také ředitel věznice. Nově mohl žádat o podmíněné propuštění i sám odsouzený. Navíc se tedy rozšířil okruh lidí, kteří mohou podat žádost o podmíněné propuštění. Mimo to měl odsouzený také pravomoc promluvit a vyjádřit se u soudu. Součástí procesu podmíněného propuštění totiž byl povinně i výslech odsouzeného před krajským soudem.⁵⁵

4.3 Situace po roce 1962

Šedesátá léta minulého století se u nás a nejenom u nás nesly v duchu celkového uvolnění napětí ve společnosti, toto se pochopitelně dotýkalo i právních norem. Celý trestní zákoník procházel řadou změn, již koncem roku 1961 byla přijata řada

⁵⁴ Zákon č. 86/1950

⁵⁵ Zákon č. 64/1956

nových zákonů. Především Zákona č.140/1961, dále ale také Zákona č. 141/1961 o trestní zákoník a trestní řád.

V novém pojetí trestního zákona totiž platilo, že o podmíněně propuštění mohl požádat pouze ten, kdo již vykonal polovinu trestu ve věznici, ale mohl tak učinit i odsouzený, kterému byla rozhodnutím prezidenta republiky zmírněna doba trestu odnětí svobody. Nicméně byly zde určité rozdíly. Ty platily například pro pachatele, kteří byli opakovanými recidivisty. Tito mohli být podmíněně propuštění poté, co vykonal dvě třetiny trestu odnětí svobody. Ale byly zde i další podmínky, zejména musel odsouzený svým pobytem ve věznici prokázat polepšení, že se chová vzorným způsobem, vhodným způsobem se také zapojil do pracovních aktivit, v tomto ohledu muselo být patrné, že odsouzený může na svobodě vést život, který dává podnět k tomu, aby mohl být podmíněně propuštěn.

O podmíněném propuštění mohl rozhodovat pouze a jenom okresní soud. Návrh mohl podat jak prokurátor, tak i náčelník resp. ředitel věznice, žádost mohl podat také odsouzený a nově se tak činilo i na základě úřední povinnosti. Byla zde i další novinka, která spočívala v tom, že návrh na podmíněně propuštění mohla podat i společenská organizace, která ale také musela soudu nabídnout záruky za dovršení nápravy odsouzeného.

V případě, že soud podmíněně propustil odsouzeného z výkonu trestu, tak nezbytnou součástí takového rozhodnutí bylo, že soud stanovil zkušební dobu. Zkušební doba mohla být stanovena v rozmezí jednoho až sedmi let. Krom toho mohl soud udělit i různá opatření, která souvisí s pravomocným podmíněným propuštěním na svobodu. Tato opatření vedla k tomu, že se prováděla kontrola, zdali odsouzený skutečně plní veškeré podmínky podmíněného propuštění, mimo to ale měl také povinnost, aby hradil dle svých možností škody, které způsobil svou trestnou činností.

Soud tak mohl vyhodnocovat jakým způsobem se odsouzený chová v době, kdy byl podmíněně propuštěn na svobodu. V případě, že soud shledal, že odsouzený vede po celou dobu podmíněného propuštění řádný život, soud vyslovil, že se odsouzený osvědčil. Tímto způsobem soud tak konstatoval, že trest byl vykonán dnem, kdy byl odsouzený podmíněně propuštěn. V tomto případě tak platí právní fikce, že celý trest byl řádným způsobem vykonán. Pokud ale soud shledal, že se odsouzený neosvědčil, musel celý zbytek trestu vykonat ve věznici. K opětovnému

požádání o podmíněné propuštění mohlo dojít až poté, co odsouzený vykonal polovinu zbytku trestu odnětí svobody. U mladistvých odsouzených zde platilo, že pokud se podmíněně propuštěný osvědčil, došlo zároveň i k zahlázení celého trestu.

Co se týká pozdějších úprav problematiky institutu podmíněného propuštění k zásadnějším změnám až do roku 1989 nedocházelo. Situace po roce 1989 již byla poněkud odlišná. Tato odlišnost pramenila z toho, že se měnil společenský řád české společnosti. Opět jsme se přiklonili k demokraticky smýšlejícím zemím, tedy k těm západním, s tím také souvisely legislativní změny, což se vcelku pochopitelně dotklo také institutu podmíněného propuštění. Již v polovině roku 1990 došlo k výrazné změně, kdy byl zrušen trest smrti a nahradil ho výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. Kromě toho ale existovaly výjimečné tresty, které měly sazbu od patnácti let do dvaceti pěti let trestu odnětí svobody. Co se týká podmíněného propuštění, tak pachatel, který byl pravomocně odsouzen na dobu patnácti až dvaceti pěti let, mohl požádat o podmíněné propuštění poté, co vykonal dvě třetiny trestu odnětí svobody. Pachatel, který byl odsouzen na doživotí, mohl být podmíněně propuštěn až po vykonání alespoň dvaceti let doživotního trestu. K úpravě došlo i například, že už se nehovořilo o tom, že podmíněně propuštěný musí vést řádný život pracujícího, ale nadále se požadovalo, aby vedl již jen řádný život. (Zákon č. 175/1990)

K dalším výrazným změnám docházelo až v roce 2001, kdy byla přijata nová legislativní norma, která zaváděla do našeho právního řádu nový institut dohledu. V případě podmíněného propuštění tak platilo, že soud mohl stanovit dohled nad podmíněně propuštěným. Tuto činnost měl na starosti probační úředník resp. Probační a mediační služba ČR. Mimo to byla ale také stanovena lhůta třiceti dnů, do které musel soud rozhodnout o žádosti o podmíněné propuštění.

K další významné změně došlo již v roce 2003, respektive od poloviny tohoto roku. Nová právní norma se týkala trestních věcí mládeže. Součástí této nové právní úpravy bylo, že mladistvý si mohl požádat o podmíněné propuštění i dříve, než vykonal třetinu svého trestu odnětí svobody, nicméně byla zde důležitá podmínka. Tento návrh musel podat buď státní zástupce, nebo tak mohl učinit ředitel věznice, ve které mladistvý vykonával svůj trest. Zákon č. 2018/2003.

Hned počátkem roku 2010 došlo k velké novele trestního zákona. Což znamenalo novelizaci celého trestního řádu. Co se týkalo institutu podmíněného

propuštění, novela si zachovala přístup v obecné rovině, nedocházelo tedy v tomto směru k nějakým prudkým změnám. Nicméně lze sledovat i moderní změny, ta nejvýznamnější spočívala v tom, že byl zaveden institut postupného návratu odsouzených do svobodného života. Nicméně i tak docházelo k dalším novelizacím v průběhu dalších let.

5. ZÁVĚR

Závěrem své práce si dovolím okrajově shrnout některá témata mé práce a zároveň vyjádřit můj pohled na problematiku podmíněného propuštění. Tématem mé práce bylo podmíněné propuštění a proces resocializace. Musím konstatovat, že po dokončení své práce docházím k několika závěrům. Největší problém dle mého názoru a zjištění je proces resocializace a přístup odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Resocializace odsouzených v českých věznicích neprobíhá způsobem, který je navenek deklarován. Zásadním problémem vězeňství je obsazenost českých věznic, neboť řada odsouzených se do nich ve velkém počtu opětovně vrací. To samozřejmě svědčí o neefektivnosti resocializačního procesu odsouzených. Podle mého přesvědčení resocializace odsouzených neprobíhá způsobem, který se předpokládá. Příčinou je i nedostatek vězeňského personálu, neboť v praxi je to tak, že na jednoho vychovatele či pedagoga připadá cca 60 vězňů, na místo 20, což je ohromný počet osob, které není schopen vězeňský pracovník pokrýt. Dalším problémem je v tom, že aktivity programu zacházení se neprovádí tak jak by měli. Řada odsouzených na ně nedochází, mnohdy se nekoná aktivita z důvodu absence přednášejícího. Pokud to mám shrnout, tak program zacházení s výčtem aktivit a stanovených cílů programu zacházení je jedna věc, na straně druhé je reálné plnění programu zacházení.

Podmíněné propuštění má v sobě řadu úskalí, které jsem ve své práci řešil. Zcela zásadním problémem je naprostá nepředvídatelnost rozhodování mezi jednotlivými soudy a nesjednocená rozhodovací soudní praxe v agendě podmíněného propuštění. Jak jsem již uvedl ve své práci, vedlo to pouze k vězeňské turistice mezi věznicemi za účelem získání přijatelného soudce pro vyřízení žádosti o podmíněné propuštění. Podle mého názoru by se rozhodovací soudní praxe v této agendě měla napříč republikou sjednotit a měla by být pro odsouzené předvídatelná. Naštěstí osvětou do této problematiky vnáší ústavní soud svými nálezy, které dávají obecným soudům jasný směr, jak žádosti odsouzených posuzovat.

Úplným závěrem bych rád uvedl, že dalším problémem je postpenitenciární péče odsouzených. Systém následné péče nefunguje vůbec a řada odsouzených se do výkonu trestu vrací i nikoliv vlastním přičiněním. Bohužel dochází k tomu, že resocializační proces končí pro odsouzeného opuštěním brány věznice. Odsouzený

je mnohdy bez finančních prostředků, mnohdy bez zázemí, zaměstnání a vede to pochopitelně k tomu, že na svobodě vydrží pár hodin a ekonomická situace jej donutí k tomu, aby začal páchat trestnou činnost, protože se pomoci odsouzený nikde nedomůže. Podle mě celý problém spočívá v tom, že věznice odsouzené dostatečně nepřipraví na přechod do civilního života a pak to vede i k nechtěné recidivě.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

KMEC, J. Právo na spravedlivý proces (čl. 6 EÚLP). In KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 757-758. ISBN 978-80-7400-365-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

LEPAŘ, Mojmír. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, č. 117 Ř. z.: s dodatky o tisku, spolicích, potravinách, nemocech a j. : podle změn a rozhodnutí až včetně r. 1917*. 4. rozmn. vyd. Praha: Ed. Grégr, 1918.

MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X

ROZUM, Jan, Petr KOTULAN a Jan TOMÁŠEK. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-073-1.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN isbn978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Vydání: dvanácté. Praha: Armex Publishing, 2022. ISBN 978-80-87451-89-2.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.

Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>